

Budai István – Szöllősi Gábor: A magyarországi szociálismunka-kutatások néhány kontextusban

Absztrakt

A tanulmány keretében a szerzők arra keresik a választ, hogy a szociális munka mai magyarországi kutatása mennyiben elméleti és/vagy gyakorlati jellegű, és hogy ennek alapján mi a szerepe a szakmában jelen lévő elmélet és a gyakorlat közötti távolság („szakadék”) fennmaradásában? Az írás összehasonlító elemzés keretében vizsgálja a szociális munka hazai kutatását, melynek elméleti alapját szociális munka gyakorlati kutatására, illetve a szociális munka tudásaira vonatkozó – a szerzők korábbi írásaiban feltárt – nézőpontok jelentik. A vizsgálat empirikus alapját pedig a hazai kutatásokat jelenleg általában reprezentáló „*Tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában*” című, kétrészes kötet írásainak analízise szolgáltatja. Az elemzés azt jelzi, hogy a szociális munka hazai kutatása az elmélettől a gyakorlatig terjedő skálán vizsgálódik, ugyanakkor kevésbé jellemzőek a gyakorló szociális munkások részvételét involváló, illetve a gyakorlati tudást vizsgáló és kiszolgáló gyakorlati kutatások.

Kulcsfogalmak: elmélet-gyakorlat közötti szakadék, szociálismunka-gyakorlati kutatás, összehasonlító elemzések, hazai szociálismunka-kutatások elemzése: tárgykörei és irányultságai, új tudások és hasznosulásuk.

Abstract

In their study authors are seeking answer to the question whether social work research in Hungary can be characterised by scientific and/or practical orientation and accordingly what its role in is maintaining the gap in the profession between theory and practice. The paper examines Hungarian social work research in a quasi-systematic review, for which theoretical backgrounds are views regarding social work practice research and social work knowledges, explored in previous papers of the same authors. The empirical base of the review is an analysis of the essays published in the two-volume collection 'Tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában' (translate as 'Role of scientific thinking and research in social work') being an adequate representation of recent Hungarian research on social work. The review indicates that Hungarian research on social work can be placed on a continuum ranging from theoretical to practical approach, although research involving practitioner-researchers, or examining and developing the practical knowledge are not typical features of it.

Keywords: Theory-practice gap, social work practice research, systematic review, analysis of Hungarian social work research, subject matters and orientations, new knowledges and their utilisation

Szándékok

A szociális munka és kutatása Gould (2000) szavaival élve ma még Magyarországon sem tekinthető „egzotikus kisebbségi időtöltés” -nek, és nem jelenti a „kategóriaalkotás induktív folyamat” -át sem (Sherman – Reid 1994). Ugyanakkor egyre inkább elfogadottá válik, hogy a tudás növekvő erőforrás, a kutatás befektetés a szociális munkában is. Az új tudások aztán újabbakat termelnek, amelyek jelentősen hozzájárulhatnak a szociális problémák megoldásához, ezzel az emberi szenvedések csökkentéséhez, a jóllét erősítéséhez és a professzionalizációhoz.

A szociális munka és annak tudománya közötti viszony leginkább legitim meghatározását a szociális munka globális definíciója adja a nemzetközi térben és Magyarországon egyaránt.

„A szociális munka egyszerre inter- és transzdiszciplináris, és széles körű tudományos elméletekre és kutatási eredményekre épít. A „tudomány” ebben az értelemben ugyanazt jelenti, mint a „tudás”. ... A szociális munka kutatásának és elméleteinek sajátossága az, hogy gyakorlati és felszabadító jellegűek. A szociális munka terén a kutatás és az elmélet egy jelentős része a szolgáltatást igénybe vevőkkel együtt, interaktív módon, dialógusokon keresztül közösen konstruálódik, s ezáltal a konkrét gyakorlati környezetekből merít.” (A Szociális Munka Globális Definíciója 2014)

A két világszervezet, az IFSW és IASSW együttműködésével és konszenzusával megújultak a Szociálismunkás-képzés Globális Irányelvei is (2020).¹ E dokumentumokból a szociális munka tudományosságát illetően legalábbis az alábbi következtetések adódnak: ez a tudomány elválaszthatatlan a szociális munka praxisától; a szociális munka céljaitól és értékeitől; valamint a tudományok művelésének általános elméleti és módszertani kritériumaitól.

A nemzetközi szociális munka utolsó száz évét, illetve a magyarországinak az újra alakulás óta az elmúlt harminc évét úgy lehet jellemezni, mint folyton megújuló kísérleteket e szempontok összeegyeztetésére. Arra nincs mód, hogy egyetlen írás keretében összefoglaljuk a szociálismunka-kutatások tudománytörténetét, mint ahogyan a külföldi szakirodalomban fellelhető összehasonlító művek is ritkán vállalkoznak ilyen ambiciózus feladatra.

A magyarországi szociális munka tudományossága harminc évvel ezelőtt vett nagyobb lendületet, amikor nagyjából egyszerre került sor a szociálismunkás-képzések és a szociális szakma ugrásszerű növekedésére. Röviden úgy jellemezhető ez a folyamat, hogy kezdetben a külföldi szociálismunka-szakirodalom meghonosítása volt az egyik legfontosabb tudományos tevékenység, ma pedig már a területnek számottevő hazai eredetű irodalma van. A szociális munka tudományosságának legújabb összefoglaló műve a *„Tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában”* című kétkötetes monográfia, amely, noha nem ad teljes

¹ Az International Federation of Social Work (IFSW) és az International Association Schools of Social Workers (IASSW) által kiadott Szociálismunkás-képzés Globális Irányelvei dokumentumban a szociálismunka-tudásának képzéssel összefüggő kérdéseit a „tanterv” és „tantervi alapelemek” fejezetek részletezik és önálló rész foglalkozik a kutatás és a tudományos tevékenység képzési vonatkozásaival.

és rendszerezett áttekintést a szociálismunka-kutatásokról, azt azonban meglehetősen pontossággal jelzi, hogy hol tart ma Magyarországon a kutatás szerepéről való gondolkodás.

Célunk szűkebb annál, minthogy teljességében áttekintsük a magyar szociálismunka-kutatás egészét, vagy akár mindenre kiterjedő elemzését adjuk a hivatkozott kötetekben helyet foglaló tanulmányoknak, csak a téma néhány kontextusát vizsgáljuk meg. Gondolkodásunkról két megelőző írásunk szól, amelyek egyrészt bemutatták a szociálismunka-gyakorlati kutatásának nemzetközileg elterjedt fogalmát és kritériumait, másrészt elemezték a szociális munkában jelen lévő tudások spektrumát, különös tekintettel a tudományos tudás és a gyakorlati tudás között észlelhető távolságra, vagy szakadéokra (gap-re) (Budai – Szöllősi 2020/a; 2020/b). Ennek a tanulmánynak a keretében pedig azt tesszük vizsgálat tárgyává, hogy a két, egymáshoz kapcsolódó probléma miként van jelen a szociális munka hazai kutatása körében: Az első kérdés az, hogy a kutatás a szociális munka tudásainak melyik fajtáihoz kapcsolódik, (megvizsgálva, megalkotva, illetve alkalmazva azokat); a másik kérdés pedig az, hogy a kutatás mennyiben követ elméleti, vagy pedig gyakorlati irányokat.

A szociális munka tudások fajtáit és azok megalkotását illetően Magyarország alapvetően hasonlít más országokhoz, a vizsgálandó kérdést ezek specifikus, a hazaira jellemző állapota jelenti. Mondhatni, a szociális munka tudásoknak és azok alkotásának finomabb szerkezetét kívánjuk feltárni.

Magyarországon – mint másutt is – a gyakorlati tudást döntő mértékben a mindennapi praxisban dolgozó szociális munkások kreálják, birtokolják és használják. Az újabban gyorsan terjedő „jó gyakorlatok” („best-practice”) mozgalom is elsősorban az e tudásokat foglalja magában, amelyek a szociális munkások egymás közötti kommunikációja, közös tevékenysége révén voltaképpen jól hasznosulhatnak a mindennapi szakmai munkában. A rendszerezett, elméleti tudást viszont többnyire a szociális munka teoretikus kutatói, tanárai és egy ideig a gyakorlók, a kezdő praktizálók és a szociális munkások kisebb része birtokolja és használja. A szociális munka diskurzusának egyik hagyományos eleme az elmélet és a gyakorlat közötti szakadék (gap), mellyel kapcsolatban – Walter Lorenzét követve – felvethető az a kérdés, hogy mennyiben valóságos ez a dichotómia, hogy vajon csupán egy félrevezető perspektíváról van-e szó (Lorenz 2003)?

Ezért számunkra különösen az jelenti a vizsgálandó kérdést, hogy a szociális munkát kutató és elemző magyarországi tudományos művek a különböző jellemzőik alapján mennyiben jellemezhetők elméleti és/vagy gyakorlati orientációjúnak. Erre tekintettel milyen szerepet töltenek be az elmélet és a gyakorlat közötti távolság fennmaradásában és újratermelődésében. Túl kívánunk lépni annak egyszerű azonosításán, hogy a művekben megtalálható-e valamilyen elmélet, illetve sor kerül-e a praxis vizsgálatára. Az elemzés során, a külföldi gyakorlatban is elfogadott komplex szempontok alkalmazásával a folyamatok okainak, sajátosságainak magyarázatával és értékelésével törekszünk annak megértésére, hogy milyen irányokat, trendeket követnek, és milyeneket nem követnek a szociális munka magyarországi tudományos forrásai. Ezzel kívánunk hozzájárulni a szociálismunka-kutatások kérdéseiről történő gondolkodáshoz, viszonylagosságok meglátáshoz, feltételezések, kérdések felvetéséhez és következtetések levonásához.

A szociálismunka-kutatások áttekintésének értelmezési keretei

A szociális munka tudományos magyarázataihoz is értékek, ideológiák és tudások vezetnek, e kutatások is a valóság tényeinek, értékeinek feltárásán, elemzésén, a feltételezések bizonyításán vagy elutasításán alapulnak. A kutatók egyre több újat akarnak tudni a szociális munka valóságából, ezért kételkednek, vitatkoznak, eszméket cserélnek, argumentálnak, de számolnak azzal is, hogy a teljesség megismerése korlátos és viszonylagos. Állítható: sokkal többet nem tudunk a dolgokról, folyamatokról, mint, amit tudunk, éppen az új tudások feltárása a kutatások egyik lényege. A szociális munka kutatói a tapasztalatokon, a jó gyakorlatokon, a (minden kétséget kizáró) tényeken és a bizonyítékokon alapuló ismereteket, tudásokat értelmezési keretekbe, paradigmákba helyezik, de el kell fogadniuk, hogy mindez még nem azonos a szociális munka teljes világával és objektív valóságával. Másrészt a megszületett tudások és tudományos tételek se válhatnak túlzott tekintélyükkel védve dogmává, úgynevezett alapigazságokat jelentő axiómává. Nem lehetnek tévhitek, és nem származhatnak az egyes szakemberek kognitív disszonanciájából sem. Szociálpszichológiai kutatások alapján is ismert, hogy könnyebb a vonzó, korábbi szubjektív tapasztalatok mentén ítélni és cselekedni (könnyebben elhisszük azt, amiben szeretnénk hinni), mint a bizonyított tények bonyolult rendszerét átlátni, annak teljességével kalkulálni (Bregman 2020; Dezsényi 2021; Héra – Ligeti 2005; Krekó 2018).

Miként lehet, illetve érdemes tehát áttekinteni egy országot, vagy egy korszak szociálismunka-tárgyú kutatásait? Tekintettel a hazai szociális munka és kutatás megkérdészettségére, még nem alakult ki tudományos tradíciója az *összehasonlító elemzésnek* sem. A külföldi szakirodalomban viszont külön műfajt képeznek a korábbi kutatásokat elemző művek, melyek mintaként szolgálhatnak egy hasonló hazai elemzés céljára is.

Az összehasonlító elemzések módszertani kérdései

A kutatómódszertani szakirodalom általában is foglalkozik az irodalmak áttekintések összehasonlító elemzésével és módszertanával, de a kérdésnek a szociálismunka-kutatások területén is már saját szakirodalma van.

A szakirodalmi összehasonlításoknak számos módja van, melyek megnevezései és kritériumai – többé-kevésbé koherens módon – megszilárdultak (Grant – Booth 2009).² A kurrens kutatómódszertani szakirodalom ezek közül kettőt említ nagyobb részletességgel, a *rendszerezett* (szisztematikus) *szakirodalmi áttekintést* (systematic review), valamint a *meta-analízist* (meta-analysis). A rendszerezett szakirodalmi áttekintés előre meghatározott szempontok szerint válogatja az összehasonlítani kívánt irodalmakat, szintetizálja az azokban szereplő kutatási megállapításokat, narratív módon, esetleg táblázatokkal kiegészítve tárgyal. A meta-analízis pedig korábbi kvantitatív kutatások adatait elemzi újra, közös keretben,

² Angol nyelvű megjelölésük szerint a következő módszerek ismeretesek: critical review, literature review, mapping review/ systematic map, meta-analysis, mixed studies review/mixed methods review, overview, qualitative systematic review/qualitative evidence synthesis, rapid review, scoping review, state-of-the-art review, systematic review, systematic search and review, systematized review, umbrella review.

statisztikai módszerekkel. A rendszerezett áttekintést szembe szokták állítani a *narratív áttekintéssel* (narrative review), melynél a szerzők nem, vagy csak korlátozott kritériumokat alkalmaznak a keresési technikák, a releváns tanulmányok azonosítása, a minőség értékelése és a szintézis módszere terén. A rendszerezett áttekintés esetében a szokásos kritériumok a kutatási kérdés előzetes megfogalmazása, a keresési módszer meghatározása, az adatoknak ezekkel a módszerekkel való feltárása, kiválasztási és kizárási kritériumok meghatározása, valamint az eredmények közzétevése történik (Crisp 2015).

A szociálismunka-kutatás területén az összehasonlító munkák gyarapodása megteremtette az érdeklődést az összehasonlítás módszertana iránt, mely érdeklődés részben tanulmányok keretében, részben a kutatással foglalkozó szervezetek irányelveiben jelentkezik. Mivel a szociálismunka-kutatások terén (szemben az orvostudományi kutatásokkal) korlátozott a kvantitatív módszerek megjelenése, így a metaanalízisre is csak ritkábban kerül sor. Komolyabb vita folyik viszont arról, hogy mennyiben lehetséges túllépni a – narratívának is nevezett – hagyományos összehasonlító módszeren, és mennyiben alkalmazódik a szociális munka sajátos jellegéhez a rendszerezett (szisztematikus) áttekintés. Többen is érvelnek a rendszerezett áttekintés alkalmazása mellett, hivatkozva arra, hogy ezzel erősödnek a szociálismunka-kutatásokkal szembeni minőségi elvárások, továbbá jobban megragadhatóvá válik a szociálismunka-kutatások módszereinek komplexitása (Beth – Crisp 2015; Kelly 2012).

A rendszerezett szakirodalmi áttekintésnek a szociálismunka-kutatás terén történő alkalmazását támogatja az angol (és walesi) Social Care Institute for Excellence (SCIE) nevű szervezet által kibocsátott irányelv. E szerint a tudások áttekintése (knowledge review) általában két elemet tartalmaz, mégpedig a kutatások révén elérhető tudások áttekintését (research review), valamint a gyakorlat vizsgálatát (practice enquiry).³ A szociális szolgáltatások területén a szakirodalmi áttekintésnek ki kell terjednie az ott jellemző tudásoknak mind az öt típusára, azaz a szakpolitikai tudásokra, a szervezeti tudásokra, a gyakorló szakemberek tudására, a szolgáltatást igénybe vevők és a gondozók tudására, valamint a kutatásból származó tudásra. (39–43. pontok). Az irányelv részletesen tárgyalja a kutatások áttekintésének módszertani kritériumait, melyek fő területei a következők: az áttekintés célja, a tanulmányok kiválasztásának kritériumai, a források keresésének stratégiája, a kiválasztott források minőségének értékelése, adatok szintézise és elemzése (Rutter et al. 2010).

A szakirodalmi összehasonlító elemzések szokásos tárgyai

Áttekintve a nemzetközi forrásokban fellelhető összehasonlító munkákat, melyek a szociális munka területén folytatott kutatásokat vizsgálják, ezek a vizsgálat tárgya alapján néhány jellegzetes típusba sorolhatók:

A szociálismunka-kutatások általános trendjeinek vizsgálata

Az ebbe a csoportba sorolt írások egy ország, egy kontinens vagy az egész világ szociálismunka-kutatásainak trendjeit elemzik. Az elemzések tárgyát többnyire a

³ Systematic Research Reviews: Guidelines, in Rutter et al. 2010.

tudományometriai adatok, a kutatási témákat és a módszertanok képezik (Green – Hutchinson – Bibhuti 1992; Tripodi 1984). Az összehasonlító elemzések egyik fontos tárgyköre a nemzetközi hatások azonosítása a kutatásban, ideértve a globalizációt általában, a kulturális hatásokat, vagy például a nemzetközi együttműködés keretében folyó kutatómunkát (Agbényiga – Huang 2014; Jung – Tripodi 2007). Howard és Garland Szociálismunka- kutatás: 2044 (Social Work Research: 2044) írásukban a szociálismunka-kutatásának 1984 és 2014 közötti fejlődését vizsgálják, figyelemmel a digitális forradalom és az információ korának hatásaira, továbbá felvázolják a szociális munka kutatások 2044-ig szóló vízióját.

Meghatározott tárgyat vizsgáló kutatások elemzése

A szociálismunka-kutatások összehasonlító elemzésénél gyakran alkalmazott szempont a vizsgált jelenség tárgya, például a probléma, a populáció, az intervenció során alkalmazott munkamódszer stb. Például egy svéd kutatás az 1977 és 1998 között készült BA, MA és PhD disszertációkat vizsgálta, áttekintve azok tárgykörét, kutatás-módszertanát és a felhasznált elméleteket. Megállapításuk szerint a szerzők a problémák és beavatkozások széles körét vizsgálták, főként kvalitatív módszertant alkalmazva, sokféle elméleti alapra támaszkodva, és nyitottan a különféle paradigmák iránt (Dellgran – Höjer 2003). Egy ausztrál elemzés pedig az országban az 1998 és 2007 között megjelent kutatásokat tartalomelemzés módszerével vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a kutatóknak jóval több figyelmet kellene fordítaniuk a szociálismunka-beavatkozások kutatására (Ryan – Seehan 2009). Egyébként a szakirodalomban számtalan olyan összehasonlító mű található, mely a szociális munka valamely konkrét témakörét vizsgáló kutatásokat elemzi.

Kutatások elméleti modelljének vizsgálata

A szociálismunka-kutatásokat összehasonlító munkák viszonylag ritkán foglalkoznak az azokban tárgyalt elméleti modellek vizsgálatával. Ezek egyike Hicks munkája (2016), melyben 93 darab, 1968 és 2016 között megjelent kutatási beszámoló vizsgálatára került sor, elemezve azok elméleti megalapozását. A vizsgálat egyik megállapítása szerint a kutatási beszámolók 93%-a foglalkozott definíciós kérdésekkel, 18%-a az elmélet és a szociális munka kapcsolatával, 38%-a az elmélettel szembeni ellenségesség kérdésével, 65%-a az elmélet és a gyakorlat közötti távolsággal, 76%-a pedig az elmélet funkciójának és hasznosságának kérdésével.

Viszonylag több olyan összehasonlító munkával lehet találkozni, melyek tárgyát a kutatások ismeretelméleti (episztemológiai) nézőpontja jelenti. E körben az számít fő kérdésnek, hogy a szociális munka kutatások megmaradnak-e a pozitívista ismeretelméleti orientációnál, vagy befogadnak a tudomány másfajta értelmezését lehetővé tevő ismeretelméleti nézőpontokat is, mint például a realizmust, a kritikai realizmust, a pragmatizmust, vagy a szociális konstrukcionizmust (Anastas 2012). Több összehasonlító munka vizsgálta a szociálismunka-kutatások keretében alkalmazott orientációkat, egyrészt észlelve a nézőpontok pluralitását, másrészt azt a törekvést, hogy a kutatás képes legyen a szociális munka gyakorlatában jelenlévő tudások kezelésére (Dellgran – Höjer 2003; Gringieri – Barusch – Cambron 2013).

A kutatás módszerének vizsgálata

Az összehasonlító munkák egyik preferált témája a szociálismunka-kutatások módszertana. Ilyen kérdések vizsgálatára kerül sor, mint a kvantitatív és a kvalitatív kutatás szerepe, a vegyes módszert alkalmazó kutatások, vagy egyes konkrét módszerek (például interjúk, esettanulmányok stb.) használata (Barusch – Gringieri – George 2011; Chaumba 2013; Unick – Stone 2010). Egy brit összehasonlító kutatás keretében például 5 év 262 kutatási beszámolóját négy kategóriába sorolták az azokban alkalmazott módszer alapján: kvalitatív adatelemzés, kvantitatív adatelemzés, kombinált kvalitatív és kvantitatív adatelemzés, valamint diszkurzív módszert alkalmazó kutatások. Sajnálattal állapították meg, hogy kevés volt a kombinált módszert alkalmazó kutatás, és azok minősége is csalódásra adott okot (McCambridge & al. 2007). *A kutatás és a praxis kapcsolatának vizsgálata*

A szociálismunka-kutatásoknak, következésképp az összehasonlító elemzéseknek is egyik preferált tárgya a szociális munka gyakorlata. Kevés vitát vált ki az, hogy mely területekre terjed ki a szociális munka gyakorlata, ebben a nemzeti kontextus szerepe a döntő. Sokkal több figyelmet vált ki az a kérdés, hogy a kutatásnak milyen kapcsolata van a szociális munka gyakorlatával. A szociális munka gyakorlatát vizsgáló kutatásokon belül két markáns irányzat különült el, mégpedig a bizonyítékalapú (evidence-based) gyakorlathoz kapcsolódó kutatások, másrészt a szociális munka gyakorlati kutatása.

A *bizonyíték-alapú gyakorlat* elsősorban a szociális munka és az egészségügy határterületeit jellemzi, és kevésbé a szociális munka más területeit. Összehasonlító vizsgálatok foglalkoznak például olyan kérdésekkel, hogy ismerik-e, alkalmazzák-e a szociális munkások a gyakorlatuk során a bizonyítékokon alapuló megoldásokat (Landers et al. 2018).

A másik jellegzetes irány az, melyet *szociálismunka-gyakorlati kutatásnak* (social work practice research) neveznek, és amelynek két fő jellemzője van: a gyakorló szakember kutatóként vesz részt benne; a gyakorlatban felmerülő kérdés megoldására keres a gyakorlatban (is) használható választ. (A kérdésről részletesen ld: Budai – Szöllősi 2020/a). Egy összehasonlító vizsgálat például arra a megállapításra jutott, hogy érzékeny témák kutatása esetén mind a kutató gyakorlati szakembernek, mind pedig a hivatásos kutatónak előnyös az, amennyiben együttműködnek egymással (Haugstvedt 2002).

A két markáns irányzaton kívül is többféle témáról születtek összehasonlító munkák; például az elméleti, illetve praxisorientált kutatások leíró és/vagy analitikus jellegéről, az elméleti és a gyakorlati kutatások eltérő publikálási gyakorlatáról, illetve a kutatási eredményeknek a gyakorlatban való alkalmazásáról. (Ganzeleves et al. 2020; Rubin 2014; Washington et al. 1989).

A kutatás és a képzés kapcsolatának vizsgálata

A szociális munka területén is tapasztalható a kutatás és a képzés szoros kapcsolata, különös tekintettel azokra a változatos irányokra, ahogyan a kutatás beáramlik a képzésbe (Szöllősi 2021). A kérdéskörnek – túl az egyedi kutatásokat bemutató műveken – összefoglaló szakirodalma is elérhető. Konceptcionális jelentősége miatt szükséges említeni Lorenz (2003) tanulmányát, aki összehasonlító művében azt vizsgálja, hogy képes-e a szociális munka kialakítani egy sajátos kutatási orientációt, vagy csupán a tudományosság általános, más tudományágakban jelenlévő kritériumait követi. Ennek megválaszolása érdekében tekinti át különböző európai országok képzési gyakorlatát, ezen belül a kutatás tanításának és a szociálismunka-módszerek oktatásának a kapcsolatát. Az összefoglaló munkák irányulhatnak

a téma átfogó, vagy specifikus módszer alkalmazásával kapcsolatos vizsgálatára: az előbbire példa Hardcastle – Bisman (2003), az utóbbira (a másodelemzés használatára vonatkozóan) Sales – Lichtenwalter – Fevola (2006) munkája.

A kutatási eredmények alkalmazásának és hatásának vizsgálata

Különösen a bizonyítékalapú praxis nézőpontjának a szociális munkában való elterjedése óta vált kérdéssé a szociálismunka-kutatói számára, hogy miként alkalmazzák a kutatások eredményeit a szociális munka gyakorlatában (ha egyáltalán sor kerül az alkalmazásukra), illetve miként mérhető az egyes szociálismunka-módszerek hatásossága és hatékonysága. A téma kutatásainak átfogó tipológiája ismerhető meg DePanfilis (2014) tanulmányából, aki a szociálismunka-gyakorlatának javítását célzó kutatások három fő területét azonosította: a) a tudományos alapon dolgozó gyakorló szakember, b) a beavatkozások kutatása, és c) az alkalmazás kutatása. Gorey (1996) 88 darab, 1990 és 1994 között végzett, a szociálismunka-beavatkozás hatékonyságát vizsgáló kutatás metaanalízisét végezte el. Ennek során a belső értékelést (amikor a kutatók a saját gyakorlatukat értékelték) vetette össze a külső értékeléssel (amikor más értékelők végezték az értékelést). Megállapítása szerint a külső értékelők bevonása javíthatja a hatékonyságra vonatkozó értékelések megbízhatóságát. A beavatkozások kutatásának összehasonlító vizsgálatát megtalálni Tucker - Blythe (2008), a kimenetek kutatásának összehasonlító vizsgálatát pedig Segal (1972) írásában. Mindenesetre a szociális munka területén a beavatkozások hatékonyságára meglehetősen korlátozottak a bizonyítékok (Isokuortti et al. 2020).

Minták a szociálismunka-kutatások összehasonlító elemzéséhez

Saját, a szociális munka hazai kutatásait áttekintő vizsgálatunkhoz mintákat keresve, többféle támpont is rendelkezésre állt a külföldi szakirodalomban. A szociálismunka-kutatások áttekintéséhez mind szervezeti jellegű források, mind pedig tudományos publikációk értékes mintákat nyújtottak. Észlelhető volt, hogy a kutatásoknak kezdettől fogva az a legnagyobb dilemmája, hogy miként lehet összeegyeztetni a tudományosság általános kritériumait a szociális munka sajátos (például értékkelkötelezett, pragmatikus, kontextusfüggő stb.) jellemzőivel.

Az első mintát az a kutatásértékelési keretrendszer nyújtja, melyet az Egyesült Királyságban használnak az egyetemeken folyó kutatómunka minőségének értékelésére. A Kutatási Tevékenység Értékelése (Research Assessment Exercise – RAE) abból a célból került kidolgozásra, hogy rangsorolja az egyetemek kutatási teljesítményét, hogy az aztán meghatározó szerepet töltsön be a finanszírozással kapcsolatos döntések során. Az értékelést a Kutatási Kiválóság Keretrendszere (Research Excellence Framework, röviden REF) kritériumainak megfelelően időszakonként ismételtlen elkészítik. A REF keretében a minőséget három fő kritérium keretében értékelik, ezek: a kimenet, a hatás, valamint a kutatási környezet. Itt a kutatás által a gazdaságra, a társadalomra, a kultúrára, a közpolitikára és a közszolgáltatásokra, az egészségre, a környezetre vagy az életminőségre gyakorolt hatásokról, változtatásokról van szó, illetve az ahhoz való hozzájárulást – túl magán a tudományos tevékenységen (REF 2014. 140. pont). A keretrendszer dokumentumai példákat sorolnak fel a

jellemző hatásokra (melyeket tovább is bontanak), melyek közül több a szociális munka területén is releváns lehet (REF 2019, 78–89.o.):

- az emberek egészségére és jóllétére, valamint az állat-jóllétre (a kutatás hatására javult a népesség egészségi állapota, vagy jólléte);
- a kreativitásra, a kultúrára és a társadalomra (a kutatás eredményei ösztönzik egy addig kevésbé érintett, marginalizált csoport részvételét a kultúra fogyasztásában);
- a szociális jólétre (a szociálpolitika változásának eredményeképpen erősödött a jólét, az egyenlőség és a társadalmi befogadás);
- a kereskedelemre és a gazdaságra;
- a közpolitikára, a jogra és a szolgáltatásokra;
- a termelésre;
- a szakemberekre és a szolgáltatást végzőkre, magasabb színvonalú teljesítményt vagy etikai gyakorlatot eredményezve;
- a környezetre;
- a megértésre, a tanulásra és a részvételre.

A REF két szempontból is jelentőséggel bír számunkra: egyrészt azért, mert mintaként szolgált saját összehasonlító elemzésünk szerkezetéhez, másrészt pedig – ami legalább ennyire fontos – a kutatások értékelésének minőségi kritériumai fontos tanulsággal szolgálnak a kutatás és a gyakorlat kapcsolatát illetően. Noha a REF rendszerében nem a kutatás hatása jelenti az egyetlen értékelési szempontot, egy olyan gyakorlatorientált területen, mint a szociális munka kutatása, különösen fontos volt olyan mintát találni, melyben nem kizárólag a tudományosság akadémiai jellegű kritériumait veszik számításba, hanem a kutatások gyakorlati hatásait is.

A REF keretrendszer a szociális munka kutatóinak figyelmét is kiváltotta, akik azt mind a kutatások kategóriákba sorolása, mind pedig értékelési szempontjai terén továbbfejlesztették. Parker és társa a szociálismunka-kutatások hatásainak értékeléséhez fogalmaztak meg szempontokat (Parker – van Teijlingen 2012.; Shaw és Norton (2008) kritikákat fogalmaztak meg a REF keretében készített kategóriarendszerrel kapcsolatban, majd empirikus vizsgálatra támaszkodva kidolgozták a szociálismunka-kutatások tárgyának olyan új osztályozási rendszerét, mely már nem egyetlen, hanem két különálló dimenzió mentén osztályozza azokat: a) *kire irányul* a kutatás elsődleges fókuszja? b) *milyen problémára fókuszál* elsődlegesen a kutatás? E kategóriarendszer fő elemei:

Első dimenzió: A kutatás elsődleges fókuszát jelentő alanyok

- a szolgáltatást (aktuálisan vagy potenciálisan) igénybe vevők és azt nyújtók (például gyermekek, családok, szülők, nevelőszülők, drogfogyasztók stb.);
- állampolgárok, felhasználói és közösségi csoportok (például a szolgáltatások igénybe vevői, állampolgárok, gondozók stb.);
- társadalmi csoportok, illetve tagjaik (például szociális munkások, menedzserek, szociális munkás diákok, tereptanárok, egyetemen oktatók stb.).

Második dimenzió: a kutatás elsődleges fókuszát jelentő probléma (ahol a témakörök felsorolása a kockázat, sérülékenység, abúzus, reziliencia vizsgálatától a szociális munka tanulásának/tanításának vizsgálatáig terjed).

Kutatási keretek és megrendelések Magyarországon

A továbbiakban a hazai szociálismunka-kutatások elemzésére kerül sor. Tudni szeretnénk, hogy hol tart ma Magyarországon a szociálismunka-kutatása, és hogy milyen fő jellemzőkkel bír. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy mi történik a tudományos tudás és/vagy a gyakorlati tudás generálása (létrehozása, átadása, alkalmazása) terén, illetve mennyiben jellemzi a professzionális tudományos kutatási tevékenység, és/vagy a gyakorlati kutatás.

Mint már jeleztük, a probléma elméleti kereteit két korábbi írásunkban már bemutattuk. A „Tudás a szociális munkában – az elmélet és a gyakorlat viszonyában” című tanulmány a szociális munka elmélete és gyakorlata közötti távolság („szakadék” – „gap”) jelenségének jobb megértése céljából elemezte a szociális munkához tartozó tudások természetét. Az elemzés megállapításai szerint a szociális munkában jelen lévő tudások spektruma számos szempont szerint osztályozható, mely sokkal többről szól, mint a tudások elméleti vagy pedig gyakorlati jellegéről. A tudások alkotása, átadása és alkalmazása többszereplős folyamat, melyben a gyakorlatban tevékenykedők szerepe legalább annyira releváns, mint a professzionális kutatóké (Budai - Szöllősi 2021/b). A szociálismunka-gyakorlati kutatása című tanulmány a szociális munka kutatásának egy nemzetközileg dinamikusan fejlődő irányzatát, a gyakorlati kutatást mutatta be. Ebben a különböző kutatási paradigmák, az ún. gyakorlati fordulat, a tudomány és gyakorlat viszonyának érintése alapján áttekintésre kerültek a szociális munka gyakorlati kutatásával összefüggő, a szakmai és kutatói körökben folyó párbeszéd, e kutatások ismertebb definíciói, céljai, lényegi jegyei, tárgyai, tipológiai, metodológiai és nemzetközi szerveződése (Budai - Szöllősi 2020/a).

Az alábbiakban *vegyes műfajú szakirodalmi áttekintés* alapján vizsgáljuk a hazai *szociálismunka-kutatások* egy kiválasztott mintájának alapvető *jellemzőit*, speciálisan pedig annak *elméleti és/vagy gyakorlati irányultságát*. Az áttekintés a narratív és a rendszerezett közötti mezőben helyezkedik el, korlátozott, de meghatározott kritériumokat alkalmazunk a szakirodalomkeresési technikák, a releváns tanulmányok azonosítása, a minőség értékelése és a szintézis módszere terén. Az áttekintés *kritikai jellegű*, értékelni kívánja a források hozzájárulását a vizsgálat tárgyát képező koncepciókhoz.

A magyarországi szociálismunka-kutatások kereséséhez a források viszonylag szűkösek és esetlegesek.⁴ Az egyetemek, főiskolák honlapjai változatos módon mutatják be saját intézményi

⁴ Az elmúlt 30 év szociális munkára vonatkozó kutatásokról és eredményeiről egyfelől a szociális munka tárgykörében megjelent kiadványok, az Esély – társadalom- és szociálpolitikai, a Párbeszéd – szociális munka folyóirat, a Szociálpolitikai Szemle, a korábbi Szociális munka elmélete, gyakorlata és a Család, gyermek, ifjúság című folyóiratok nyújtanak forrásokat. Másfelől egyetemi, főiskolai, minisztériumi háttér intézményi kiadványok, például: Acta Medicinæ et Sociologica, Metszetek (Debreceni Egyetem), Szociálpolitikai Szemle (Pécsi Tudományegyetem), Acta Scenæ (Szegedi Tudományegyetem), Kapocs korábbi folyóirat stb. Továbbá az Országos Tudományos Diákköri Konferenciák, valamint az ELTE Szociálpolitikai Doktori Iskolájának hozzáférhető dokumentumai adnak tájékoztatói lehetőséget.

A szociális szféra civil szervezetei közül például a Gyerekesély Közhasznú Egyesület honlapja magának az egyesületnek tudományos tevékenységéről és kiadványairól, valamint az MTA Társadalomkutató Központ Gyerekesély Kutató Csoportjának munkájáról ad tájékoztatást: www.gyerekesely.hu . Munkerőpiaci, álláskeresési, közfoglalkoztatási kutatási témákról a Konszenzus Alapítvány Budapesti Szervezetének honlapja informál: <http://pbrand4all> . A Magyarországi Szociális Képzésekért Egyesület (Iskolaszövetség) honlapja

egységüket, a szociálismunka-kutatásokról szóló információik igen széles skálán mozognak. A jelenleg 14 szociálismunkás-képző intézménynek honlapja közül csak nyolc ad információkat, ezek közül vannak, amelyek rövid, kevés, érintőleges adatot, mások pedig alapos, szisztematikus módon nyújtanak betekintést az ott folyó szociálismunka-kutatásokba, egyes dokumentumaikba és kiadványaikba.

A fenti adatok mennyisége, minősége és jelentős különbözősége alapján ezek elemzésekre, összehasonlításokra, a teljesség bemutatására, értékelésre és következtetések levonására nyilvánvalóan nem alkalmasak, de néhány fontos jelenségre felhívják a figyelmet és alkalmat adhatnak kérdések megfogalmazására:

- az intézményi szervezeti keret: a kutatások néhány kivétellel az egyetemek társadalom-bölcsészettudományi-, egészségügyi-, közszolgálati karain; alkalmazott társadalomtudományok, szociális tanulmányok, szociológia, szociálpolitika, mentálhigiéné intézeteiben/tanszékein; társadalomtudományi, szociális, innovációs, értékelő kutatási központokban stb. és egy esetben deklaráltan szociális munka kutatócsoportban folynak. Kérdés, hogy miként és mennyiben jelennek biztos tudományos és innovációs háttérrel e szervezeti keretek? Milyen helyet, szerepet, lehetőséget kaphatnak e keretekben a kifejezetten szociális munka elméletére és gyakorlatára vonatkozó kutatások?
- tematikai sokszínűség: a nagyon széles skálájú területeken és témákban futó kutatások címei, rövid bemutatásai alapján és a szociális munka jellege és határainak nehéz definiálása miatt többnyire nehezen állapítható meg, hogy azok:
 - o mennyiben fókuszálnak közvetlenül a szociális munka világára, mindennapi valóságára, milyen mértékben és módon indulnak ki abból; például: szociális szükségletek, nélkülözések felmérése, közvetlen személyes segítségnyújtás, esélyteremtő programok, bentlakásos intézményi rehabilitáció, elmélet-gyakorlat viszonya, szociális munka presztízse, szociális foglalkozásúak helyzete stb.;
 - o mennyiben azonosak, vagy érintkeznek más társadalomtudományok (főleg szociológia, szociálpolitika) kutatási tematikáival, vagy szerves részei azoknak, (hiszen adott szociális munka problémához lehet és kell is nyúlni szociológiai, pszichológiai, szociálpolitikai stb. aspektusban); például: társadalmi egyenlőtlenségek, szegénység, gyerekesélyek, deviancia, demencia, civil társadalom, regionális, vagy helyi innovációk, szolgáltatás fejlesztések, rehabilitációs terápiák stb. Kérdés: lehet-e, van-e értelme bármilyen módon lehatárolásokat tenni, mert a szociális munka komplexitása, illetve más (társ) szakmákhoz és tudományokhoz történő széleskörű kapcsolódása, kötődése ezt eleve kizárja, vagy egyáltalán nem is teszi lehetővé?

bemutat néhány kiadványt és a tudományos konferenciáinak dokumentumait: www.iskolaszovetseg.hu . A szociális szakemberek levelező listáján a szakma elmesélt történetei (oral history) adhatnak kutatásokkal összefüggő további információkat: <http://szocszakma.simplesite.com>

A magyarországi szociálismunka-kutatásokról eddig nem készült repertórium, a kutatások akadémiai kereteként szolgáló MTA Szociális Munka Albizottsága távlatosan tervezi a kutatások számba vételét.

- a társadalomtudományi beágyazottság és inter- és multidiszciplináris jelleg: a kutatások láthatóan alapvetően a társadalomtudományokhoz, konkrétan a szociális munka egyes társtudományaihoz és kutatásaihoz - szociológia, szociálpolitika, kulturális antropológia, közösség-, egészség-, mentálhigiéné, szociálpszichológia, neveléstudomány stb. kötődnek, igen gyakran azok szellemiségével, paramétereivel és módszereivel operálnak. Kérdés: mennyiben determináló a szociálmunka-kutatásokban az úgynevezett társtudományi „befolyásoltság” és az azokhoz való „igazodási kényszer”, melyek ennek az előnyei és mik a nehézségei?

A fentiekhez képest lényegesebb forrás – a kutatásokat bemutató egyfajta tükör – a *„Tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában”* című, kétrészes kötet, ezért a további elemzés fő forrása e monográfia. Kiindulásnak és analizálhatóknak is tekinthetők az itt publikált, a tudományos gondolkodást hangsúlyozó, az egyes szociális munka kutatásokat és eredményeit, illetve kutatási háttérrel és módszerekkel folyó komplex szociális munka tevékenységet reprezentáló tanulmányok (Fábián – Hegyesi 2021).⁵ Valamennyi dolgozat külön-külön is és együttesen is elismerésre méltó, sokat jelent a szociális munka praxisának, kutatásának és képzésének fejlesztése tekintetében. A kötetben bemutatott kutatások az elmúlt néhány évben, a hazai szociális munkának kritikus és válságokkal terhelt (bár még a pandémia előtti) időszakában valósultak meg, e tény még inkább emeli jelentőségüket. A dolgozatok egy része szakirodalmi feldolgozásra épülő elméleti mű, vagy esszé, más részük konkrét, empirikus kutatások teljes, vagy részbeni bemutatása.

A tanulmányok szerzői, a kutatók kevés információt adnak a kutatásokra vonatkozó megrendelésekről és megbízásokról. A szövegekből valamennyire kideríthető, hogy döntő többségben az egyes kutatók/tanárok, -teamek, vagy egyetemi intézmények által, vagy szűkülő projekt- és pályázati forrásokból szerveződtek és folytak. Csekély számúak az állami-, szociális intézmények fenntartói részéről, a szolgáltatók vagy a civil szervezetek és az egyházak által rendelt kutatások, a szolgáltatások igénybe vevőinek pedig szinte egyáltalán nincs szerepük a kutatások meghatározásában (Budai – Szöllősi 2020/b).⁶

Érzékelhető ugyanakkor, hogy maga a praxis, vagy az abban dolgozók és képviselői valamilyen közvetett, nem manifesztált módon mégis megjelennek a megrendelések tekintetében, de gyakoribbnak tűnik, hogy „felülről”, a praxison kívül történik a megrendelés, így főleg az egyes kutatók, tanárok, vagy kutatói teamek érdeklődésének, vagy éppen adott képző iskola, doktori program (tanárok, kutatók és doktoranduszok) szempontjainak megfelelően. A motivációk különbözőek lehetnek: intézményi követelmények, kutatók és tanárok saját személyes egzisztenciális érdeke vs. kutatói beállítódás és érdeklődés stb. Nem teljesen egyértelmű, hogy mennyire van javaslat tételi, megrendelési lehetőségük a szociális szolgáltatásoknak, menedzsmentjüknek és a praxisban dolgozóknak, mennyiben elvárás ez ma és mennyiben élnek is ezzel? Továbbá, hogy mennyiben vannak olyan helyzetben utóbbi képviselői, hogy felkérjék a képző intézményeket saját szakembereiknek és a gyakornokoknak felkészítésére az egyes témák kutatására, újabb és speciális kutatási metodikákra (például interpretatív fenomenológiai analízis, hálózatok elemzése stb.)? Kérdés még: mennyiben lehetne jobban e kutatásokat,

⁵ A kötet első része 2021 januárjában jelent meg, a második rész kiadása folyamatban van. A kötetben szerepelnek kifejezetten olyan munkák, amelyek a szerkesztő bizottság felkérésére születtek.

⁶ A tanulmányok nem érintik a kutatások anyagai háttérét.

témáit, céljait „alulról” kezdeményezni, azaz a szociális munka gyakorlatából erőteljesebben eredeztetni?

A kötetben szereplő tanulmányokban a kutatásokat közel 60 szerző mutatja be, akiknek kb. kétharmada professzionális kutató és munkakörüket illetően elsősorban tanár (hárman külföldön dolgoznak), kb. 20%-a a praxis (ebből elenyészően kevesen a szociális igazgatás) képviselője, igen ritkán, egyes esetekben diákok, doktoranduszok (ld. néhány disszertáció, tudományos diákköri munka átdolgozott, rövidített változata). A kutatások vezetői és közreműködői is elsősorban a professzionális kutató szakemberek és kevésbé a praxisban dolgozók, bár növekedik azon kutatók száma, akik egyúttal a gyakorlatban is tevékenykednek. A kötet szerzőinek többsége egyedül kutat, lényegesen kisebb arányban készült team kutatói munkát reprezentáló tanulmány (5 szerzőpáros, 7 kutatói team). Kérdés: voltaképpen hányan, milyen minőségben, milyen szakmai és kutatói elköteleződéssel és milyen teamekben kutatnak szociálismunka-tárgykörökben ma országosan? Valószínűsíthető, hogy a kötetben megjelenteken túl jóval többen. Ha pedig a részben tudományos követelményeket is jelentő szakdolgozatokat, diplomamunkákat (ld. felsőfokú szociális szakok képzési és kimeneti követelményei) készítő végzősöket, illetve a tudományos diákköri munkákat és a doktori értekezéseket folytatók is bele érthetők ebbe a körbe, akkor a számuk a fentiekénél nyilvánvalóan jóval nagyobb.

Fő kutatási fókuszok és tárgykörök

A közel 50 kutatott témakör mennyiségében figyelemre méltó, sokféleségük egyértelműen jelzi a szociális munka rendkívül gazdag világát, széleskörűségét, szellemiségét, értékrendszerét, komplexitását. A hazaiakon túl három dolgozat betekintést nyújt észt, norvég és ausztrál szociális munkát ott folytató kutatók munkáiba is. Egy-egy témakör többször is megjelenik az egyes kutatásokban.

Az érvényesség, megbízhatóság és általánosíthatóság egyik alternatívájaként a különböző adat- és perspektíva-triangulation módszer alapján az alábbi elemzésekben (táblázatokban) rendszerezési kísérletben nem törekedtünk számszerűsítésre, a „értékelő”, „besorolási” jelöléseket egyrészt egyes nemzetközi kutatások kategória rendszere, a tanulmányokban szereplő és értékelésre alkalmas információk, a szerzők olvasata, reflektív, szubjektív és intuitív jelentései határozták meg. E kategorizálások természetesen más-/többféle értelmezés szerint is elképzelhetők (Denzin – Lincoln 1994, 2000; Padgett 1998).

A tanulmányokat áttekintve kirajzolódik, hogy a szociális munka mely fő csoportjaira és további szereplőire irányul a fő figyelem, és hogy milyen gyakorisággal jelennek meg azok a kutatásokban. A kategória rendszer és a mennyiségek meghatározása rugalmasan történt, így például egy-egy kutatásban több érintett csoport is szerepelhet (1. táblázat).

1. táblázat

Milyen főbb csoportokat érintenek a kutatások?

elsődlegesen érintett főbb csoportok	kutatások száma kb:	
tényleges, vagy potenciális szolgáltatást igénybe vevők, vagy szociálisan ellátott csoportok	(hátrányos helyzetű) gyerekek, családok	8
	(hátrányos helyzetű) fiatalok	3
	idősek	3
	(tartós) munkanélküliek	0
	lakhatási problémával élők, hajléktalanok	5
	egészségügyi problémával élők	2
	tanulási nehézséggel élők	4
	mentális, pszichiátriai problémával élők	4
	szenvedélybetegséggel élők	5
	traumákat átélők	1
	fogyatékossgal élők	1
	etnikumok, kisebbségi csoportok tagjai	4
	bűnelkövetők, áldozatok	0
a szociális munka közvetlen, vagy közvetett szereplői	szociális munkások, szolgáltatások vezetői	4
	képzésben résztvevő diákok, tanárok, tereptanárok, kutatók	7
	szociálpolitika formálók, jogszabály alkotók, ellenőrző közösségek	2
általában az emberek, állampolgárok és közösségek	női - férfi populáció	1
	helyi közösségek tagjai	2

Forrás: Mitchell – Lunt – Shaw (2010) rendszerezése alapján saját szerkesztés

A kutatók érdeklődése nyilvánvalóan meghatározza, vagy befolyásolja az egyes csoportok megcélzását, lényeges, hogy a szociális munka majdnem minden célcsoportja kisebb, vagy nagyobb figyelemmel valamelyik kutatás fókuszába kerül. Kiemelt helyet kap a gyerekek és családok, valamint a lakhatási problémákkal élők csoportja, ugyanakkor nem jelent meg tanulmány a munkanélküliek, a bűnelkövetők és az áldozataik tekintetében. Kevesebb figyelmet kaptak a szociális munka más szereplői és minimálisan a szociális munkán túli világ, az állampolgárok és a különböző közösségek. kutatások fő kérdésköreinek áttekintéséhez a Shaw – Norton (2008) és a Mitchell – Lunt – Shaw (2010) rendszerezésének adaptációja ad megfelelő keretet.

2. táblázat

Milyen elsődleges kérdésköröket érintenek a kutatások?

fókuszban lévő elsődleges kérdések és problémakörök	kutatások száma kb:
kockázatok: szegénység, fogyatékossg, magatartási problémák, elszeparáltság, kapcsolati erőszak (abúzus), elhanyagoltág, trauma, veszteség stb. kérdései - értelmezésük és magyarázatuk	13
értékek: egyenlőség, igazságosság, méltóság, sokszínűség stb. kérdései - értelmezésük és magyarázatuk	3
a szolgáltatást igénybe vevők (ellátottak) értékei és erősségei: partnerség, reziliencia, empowerment	4
a civil és önkéntes szociális szolgáltatások jellege és minősége	5

a civil és önkéntes szociális szolgáltatások kapcsolata a formális szolgáltatásokkal	2
a szociális munka hivatásának, értékeinek, etikájának, társadalmi pozíciójának kérdései	9
a szociális munka gyakorlata: intervenciók, módszerek fejlesztése és értékelése	30
a szociális szolgáltatások (a civil szektor is) értékei és erősségei; hálózatok, együttműködéses	6
a szociális szolgáltatások menedzsmentjének jó gyakorlatai	0
etnikai és kisebbségi kérdések	2
gender kérdések, szexizmus, nők és férfiak szerepe	1
az interdiszciplináris megközelítés értékei a szociális szolgáltatásokban	7
nemzetközi forrásokra és kutatásokra támaszkodás	18
elméletek alkotása, bemutatása és alkalmazása	17
a szociális munka kutatások gyakorlata: értékei, fejlesztése, kutatási módszerek alkalmazása	14
a szociális munka tanulásának és tanításának (képzésnek) támogatása	9

Forrás: Shaw – Norton (2008); Mitchell – Lunt – Shaw (2010) rendszere alapján saját szerkesztés

A 2. táblázatba történő besorolás sem merev, a fenti keretet rugalmasan kezeltük, szubjektív megítéléseink szerint. Egy-egy kutatás sokoldalúsága és komplexitása ebben a megközelítésben is azoknak eleve több problémakörbe történő besorolhatóságát jelentette.

Ezt nehezítette a szociális munka szűkebb-tágabb (interprofesszionális, transzdiszciplináris) világa, határainak bizonytalanságai. Egyes témák érintkeznek más tudományok tematikáival (esélyegyenlőség, emberi méltóság, reziliencia stb.). A kutatások jó része nem meglepően elsősorban a különböző szociális munka beavatkozási folyamatok és módszerek fejlesztéséről szól. Számos tanulmányban szerepelnek a kockázatokkal való foglalkozás, a szociális munkára vonatkozó elméletek, leírászerű bemutatások, illetve azok adaptálása, de egy-egy részkérdésekben történnek elmélet alkotások is. Kevesebb kutatás teszi fókuszba az egyes konkrét problémák (hátrányos helyzet, egyenlőtlenség, szegénység, társadalmi kirekesztés stb.) okait és magyarázatait, továbbá a szolgáltatások igénybe vevőinek erőforrásait. Néhány kutatás kiemeli az egyes kutatási módszerek fejlesztését. Mint téma, közvetlenül nem jelenik meg például az abúzus problémaköre, a szolgáltatást igénybe vevők bevonása a szociális munka folyamataiba, valamint a szolgáltatásoknak és menedzsmentjének jó gyakorlatai.

A több dimenzióban történő rendszerezési kísérlethez az MTA Szociális Munka Albizottságának szociálismunka-kutatásokra inspiráló keretrendszere is támpontokat biztosított (2018). Az alábbi struktúra paramétereit az adott kutatás fő problémakörrei - elsődleges kérdései, illetve az albizottsági szempontsora határozzák meg (3. táblázat).⁷

⁷ Részletesen ld: „...A szociális szakma közpolitikai háttérének, azaz mindenki jóllétének gyarapításáról szóló, továbbá a globalizációs hatásoknak, a társadalmi igazságosságnak, az emberi jogoknak, a közös felelősségvállalásnak a társadalmi, gazdasági és a környezeti dimenziókkal összefüggésben történő vizsgálata...”

„...Az emberek – és különösen a kiszolgáltatott helyzetben és szegénységben lévő emberek, csoportok – szükségleteinek és erőforrásainak, életük szűkebb-tágabb társadalmi környezetük változásainak kontextusában történő vizsgálata...”

„...A különböző szociálismunka-elméletek, ideológiák, modellek (medikális, tényalapú, reflektív, kritikai, emancipatórikus, radikális, konstruktív stb.), képzések vizsgálata és továbbfejlesztése...”

„...Az élet kihívásainak leküzdésében az embereket támogató szociálismunka-gyakorlat, programok, szolgáltatások, szervezetrendszerek, különös tekintettel az egyénekre, családjaikra, csoportjaikra és

3.táblázat

A kutatások fő tárgykörei az irányultságaik összefüggésében

kutatási fő tárgyai és problémakörei ⁸	kutatási fő irányultságok				
	szociális munka társadalmi funkciója és kontextusa	emberek, szükségleteik természeti és társadalmi környezetükben	szociális munka elméleti dimenziói	szociális munka praxisa, valósága	kutatás módszerek fejlesztése
szociálökológiai praxis – ember és környezet viszonyrendszere	x	x	x		
hajléktalanság: méltósággal, biztonságban élés	x	x	x		
társadalomtudományi tudások a szociális munkában	x	x		x	
iskolai szociális munka hátrányos helyzetű településeken	x	x		x	
társadalmi integrációs törekvések szegény- és cigány telepeken	x	x		x	
tüneti kezelés intézményes állandósulása a hajléktalan ellátásban	x	x		x	
tudományosság, kutatás a szociális munkában – részvételi kutatások	x		x		x
feminizmus a szociális munka kutatásban	x		x		x
interpretatív fenomenológiai analízis a pszichoaktív szerhasználók körében		x	x	x	
gyermekvédelmi szakemberek családról és szakmáról		x	x	x	
holokauszt túlélők trauma feldolgozása		x	x	x	
mentalizáció-alapú terápiák a szociális munkában		x	x	x	
klubház modell (recovery oriented care) – pszichoszociális rehabilitáció és kutatás		x		x	x
értékelő kutatások – Trident módszer			x	x	x
fókuszcsoport alkalmazása a szociális munkában			x	x	x
pszichoaktív szerhasználat, kapcsolati hálózat			x	x	x
reflektálás képességének fejlesztése			x	x	x
praxis – kutatás – képzés viszonyrendszere és egyensúlya	x		x		
kutatás szerepe a szociálismunkás-képzésben	x		x		
kutatói szemlélet és gondolkodás fejlesztése	x		x		
esetmunka kutatás lehetőségei		x		x	
gyerekszegénység újra termelődése		x		x	
nevelőszülők helyzete		x		x	
jövőkutató közösségi műhely		x		x	
intézmények a közösségekért – Társadalmi Kerekasztal Alapítvány		x		x	
koraszülötteleket gondozó családok segítése		x		x	
közösségi ellátás (rehabilitáció) a mentális zavarral élőknel		x		x	
közösségi alapú pszichiátriai ellátások hatékonysága		x		x	
egészségügyi szociális munka és kutatás sajátosságai		x		x	

közösségeikre fókuszáló interakciók, programok, ezek hatékonyságának, minőségének és etikai vonatkozásainak vizsgálata...”

„...A szociális munka sajátos kutatási módszereinek (kvantitatív és kvalitatív ...) fejlesztése stb. ...” (Az MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság ajánlása a szociális munka kutatásának témaköreire 2018).

⁸ A táblázatban az egyes témák/tárgykörök és nem a tanulmányok pontos címei szerepelnek. Az egyes kutatások pontos téma meghatározásait és a tanulmányok szerzőit többnyire ld. a kötet egészére való hivatkozás alapján.

idősek helyzetének és viszonyainak vizsgálata		x		x	
idősek nappali ellátásának új lehetőségei		x		x	
értelmi fogyatékkal élők lakhatási támogatása		x		x	
önkormányzati, esélyegyenlőségi időspolitika		x			x
narratív technikák a szociális munkában			x		x
értékelés - értékelő kutatások a szociális munkában			x		x
logo-terápia a szociális munkában életcél kérdőív alkalmazása				x	x
terepkutatás – szociotábor				x	x
közösségi szociálismunka-módszerek			x		
kutatásetikai irányelvek			x		
együtműködés a szociális szolgáltatásokban				x	
iskolai szociális munka sajátos módszerei				x	
információs technológia a szociális munkában				x	
felsőfokú szociális képzés monitor vizsgálata				x	
kutatás módszertan oktatás a képzésben				x	
kapcsolatok, szervezetek közötti viszonyok, hálózatok kutatási módszerei					x
diádikus megközelítés a szociálismunka-kutatásokban					x

Forrás: az MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság szempontjai alapján saját szerkesztés.

Az egyes kutatások fő tárgyköreit és irányultságait bemutató mátrix érdekes mintázatot mutat. A témák táblázaton belüli sorrendjét az egyes kutatások irányultságának többfélesége határozza meg, ami ugyanakkor nem jelent kutatási-tárgykör fontossági rangsort. Egy-egy tanulmány problematikája többnyire sokkal komplexebb annál, mint hogy a kutatást e rendszer kategóriáinak „csak” az egyik, vagy a másik csoportjába lehessen besorolni. A kutatások többségében két vagy három irányultsággal és funkcióval bírnak, ezek a táblázat felső részében jelennek meg és a néhány „csak” egyféle irányultságú pedig az alsó részében szerepel. A „szociális munka társadalmi funkciója” leginkább az „emberek és szükségletei...” és a „szociális munka praxisa” irányultsággal kapcsolódik össze adott kutatáson belül. Több olyan kutatás van, amelyben az „emberi szükségletek...”, az „elméleti dimenziók” és a „szociális munka praxisának” irányultságok, illetve az „elmélet” a „praxis” és „kutatási metodikák fejlesztése” irányultságok találkoznak egymással. Egy-egy kutatás természetesen sokszor nem akar és nem is tud felvállalni többféle irányultságot, ezek persze a több irányultsággal bírókhoz hasonlóan fontosak és értékesek. E szempontrendszer alapján látható, hogy a kutatások több, mint fele a szociális munka valóságára fókuszál, és jelentős azon kutatások száma is, amelyek a környezetükben vizsgált ember szükségleteire irányul. Kevés irányul viszont a szociális munka társadalmi funkciójára, missziójára, hivatására, kutúrájára, a szakmai identitásra és a szakpolitikai összefüggésekre (Fábián – Hegyesi 2021; Hicks 2016).

A 2. és 3. táblázat adatait együtt kezelve is megállapítható, hogy a kutatások jelentős része a szociális munka praxisára irányul, illetve annak egyes konkrét problémáiból (társadalmi kirekesztettség, hátrányos helyzet, gyermekvédelem, nevelőszülőség kérdései, időskori ellátás, hajléktalanság, különböző traumák, pszichoaktív szerhasználat, mentális problémák stb.) indul ki. Eredményeivel és kudarcaival többnyire az emberi cselekvőképesség, az empowerment és a reziliencia elősegítése, a különböző ellentmondások, dilemmák, problémák és okai, kialakulásuk és megoldásainak útjai, módozatai állnak a fókuszokban. Széleskörűen jelenik meg a beavatkozások, folyamatok és módszerek fejlesztése, a problémakezelés keretei és

formái (együttműködés, eset-, közösségi munka stb.). Kutatási háttérű terápiáról, azok elemzéséről szól több jelentős munka, így például: traumák feldolgozása, mentalizáció, pszicho-szociális rehabilitáció, közösségi pszichiátria, logó-terápia stb.

A kutatások egy másik, kisebb része elméleti témakörökkel, így a professzionalizáció, a globális kihívásokra adandó szakmai válaszok, a szociális munka mibenléte, fejlődése, a szociálökológiai perspektívák, a szegénység, a jóllét, az esélyegyenlőség stb. foglalkozik. Sok munkában megjelennek filozófiai-, szemléleti-, értékrendszeri kérdések. A kutatások kb. negyedrésze teszi kifejezetten fókuszába a szociális munka társadalmi kontextusára, missziójára, hivatására, kultúrájára, szociálpolitikai jellegére vonatkozó kérdéseket, azaz, hogy milyen szerepet tölt be a hatalomra, a döntéshozókra, a jogszabályalkotókra történő befolyásolás és nyomás gyakorlás tekintetében.

Több kutatás a nemzetközi szakirodalomból és gyakorlatból átvett különböző elméleteket, azok adaptációit, modelljeit mutatja be, illetve használja, így például: közösségi szociális munka elméletek, közösség-alapú ellátások modelljei, reflektivitásra alapuló elméletek, recovered oriented care (pszicho-szociális rehabilitáció), Trident értékelő kutatás, mentalizációs elméletek, kapcsolat és hálózat elemzési modellek, feminista elméletek stb.

A tanulmányok egy kisebb része a szociális munka kutatás lényegével, funkcióival, kutatásetikai elvekkel, értékelési problematikával, metodikák fejlesztési kérdéseivel, kvalitatív szemlélet és metodikák szükségességével és lehetőségeivel, részvételi-, akció-, és értékelő kutatásokkal, különböző analízisekkel, hálózat kutatással, a bizonyíték alapúság szükségességével, a tudományos gondolkodásra és kutatásra való felkészítéssel stb. foglalkozik. A kutatási kompetenciák fejlesztése elsősorban a képzésekkel összefüggő munkákban jelenik meg. Több kutatás fókuszában szerepel kifejezetten a tudományos gondolkodásra és kutatásra történő felkészítés (képzés). Ennek adekvátságát aláhúzza, hogy igen régóta jelentős a szakadék az iskolák által közvetített tudás, a fejlesztett kompetenciák és (többször) a szolgáltatások, de inkább az állam szociális munkára vonatkozó elvárásai között is (Fábián – Hegyesi 2021; Lorenz 2003; Szöllösi 2021).

Gyakorlati jellegű kutatások

Tanulmányunk szándékait követve meg kell vizsgálni, hogy mi a helyzet a szociálismunka-gyakorlati jellegű kutatások tekintetében? Ehhez e kutatások kritériumai jelentenek kiinduló pontot, amelyek:

- a szociális munka praxisából, annak megrendeléséből indulnak ki, a célokat a szakemberek tűzik ki;
- a szociális munka praxisának, a szolgáltatásokat igénybe vevőknek szükségleteit közvetlenül elégíti ki;
- a szociális munka praxisában és nem a tudomány és kutatás hagyományos elméleti keretei között zajlanak;
- a szociális munka a kutatás alanya és nem a tárgya;

- a kutatók a szociális munka gyakorlatában involválódnak és közreműködnek, nem csupán kívülről vizsgálják azt;
- a szociális munkások nélkülözhetetlenül közreműködnek és együttműködnek;
- az általános és a helyi szakmai gyakorlat és az elmélet számára egyaránt létrehoznak új tudásokat stb.

A nemzetközi szakirodalomban szereplő különböző definíciók alapján tehát a szociálismunka-gyakorlati kutatásainak egyik legfontosabb attribútuma a praxisban adódó problémák közvetlen megoldása céljából az adatgyűjtéseken és reflexiókon alapuló vizsgálatok során új tudások generálása, magyarázata, strukturálása, elterjesztése (Budai – Szöllösi 2020/a; 2020/b; Goldkuhl 2007; Schatzki – Knorr-Cetina – Savigny 2001; Uggerhoj 2011).

Így fentebb a 3. táblázatban a kutatások irányultságára vonatkozó „emberek, szükségleteik természeti és társadalmi környezetükben”, „szociális munka praxisa, valósága”, valamint egy-egy „kutatási módszer fejlesztése” kritériumok önmagukban még nem fejezhetik ki, hogy egyik-másik valójában gyakorlati kutatás lenne, mert azokat a kutatók akadémiai háttérrel, a gyakorlatban dolgozó szociális munkások nélkül is folytathatják úgy, hogy közben maguk a kutatók sem dolgoznak a praxisban.

4. táblázat

A gyakorlati kutatások főbb jellemzőinek megjelenése

Kutatások és témakörei	<i>praxisból kiindulók</i>	<i>praxisban folynak</i>	<i>a gyakorlat közvetlen fejlesztését szolgálják</i>	<i>szociális munkások közre-működnek</i>	<i>kutatók a gyakorlat-ban is dolgoznak</i>
klubbáz modell (recovery oriented care), pszicho-szociális rehabilitáció és kutatás	x	x	x	x	x
jövőkutató közösségi műhely	x	x	x		
értelmi fogyatékkal élők lakhatási támogatása	x	x	x		
iskolai szociális munka hátrányos helyzetű településeken	x	x	x		
közösségi ellátások (rehabilitáció) a mentális zavarral élőknel	x	x	x		
gyerekszegénység újra termelődése	x	x	x		
interpretatív fenomenológiai analízis a pszichoaktív szerhasználók körében		x	x		x
terepkutatás – szociotábor jelentősége a képzésben		x		x	x
gyermekvédelmi szakemberek családról és szakmáról	x	x			
esetmunka kutatás lehetőségei	x	x			
társadalomtudományi tudások a szociális munkában	x	x			
pszichoaktív szerhasználat, kapcsolati hálózat	x	x			
fókuszcsoporthoz alkalmazása a szociális munkában	x	x			
együttműködés a szociális szolgáltatásokban	x	x			
koraszülötteket gondozó családok segítése	x	x	x		
logoterápia a szociális munkában, életcél kérdőív alkalmazása		x	x		
intézmények a közösségekért – Társadalmi Kerekasztal Alapítvány		x	x		
nevelőszülők helyzete		x	x		

Forrás: saját szerkesztés.

A 4. táblázatba az a 18 kutatás került, amely a szociálismunka-gyakorlati kutatások legalább két kritériumának megfelelnek, így a kötetben szereplő összesnek kb. egyharmadát teszik ki. A megítélést nehezíti, hogy a tanulmányokból sok minden nem állapítható meg pontosan, például, hogy magát a kutatást a praxis rendelte-e meg, annak szükségleteiből indult-e ki, hogy milyen közvetlen szakmai hatása van, továbbá, hogy részt vesznek-e a kutatásban szociális munkások, vagy a kutatók ténylegesen dolgoznak-e a praxisban. Látható, hogy csak egy (nem hazai gyakorlatot bemutató) kutatás felel meg valamennyi, hat pedig három és a többség csak két kritériumnak. Érthető módon a 4. táblázatban szereplő valamennyi kutatás a praxisban zajlik, de vélhetően azoknak csak egy részét rendelték meg onnan. Nincs sok jele a szociális munkások és a kutatók közötti együttműködésnek. Néhány munka épít a kutatások résztvevőinek, a szolgáltatások igénybe vevőinek (így szülők, gyerekek), vagy fordítva: a szakemberek kliensekre vonatkozó vélekedésére is. Mondható, hogy e többnyire interprofesszionális, interdiszciplináris jellegű kutatások ugyan valamilyen módon közelítenek a gyakorlati kutatások szellemiségéhez, de miután a gyakorlati kutatásra vonatkozó kritériumok csak egy részének felelnek meg, továbbá vonatkozó szakirodalmi háttérük sincs, teljességében mégsem tekinthetők annak.

Összességében: A szociálismunka-kutatások tárgyköreinek/témáinak teljességét nézve tehát látható széleskörűségük, a szociális munka határainak rugalmas kezelése és azok problémái, interdiszciplináris jellege, de mégis csak részben fedik le a szociális munka teljes spektrumát. Felhívják a figyelmet a gyakrabban, illetve a kevésbé kutatott célcsoportokra, a frekvenciát és a kevésbé fókuszba került problémakörökre, a kutatások vakfoltjaira. Kérdés, hogy milyen témaválasztási indítékok és okok vannak, azaz, hogy miért az adott témát preferálják a kutatók, illetve, hogy miért nem irányul (vagy nem nagy) figyelem:

- a különböző szociális problémák kialakulásának okaira, mélységeire, súlyosságára;
- az emberek, családok társadalomból való kiilleszkedésének folyamataira;
- a szociális munka különböző irányzatainak, modelljeinek alkalmazására és alkalmazhatóságára;
- ajánlások megfogalmazására, rendszerek, modellek alkotására és kipróbálására;
- a szociális munkás és a szolgáltatást igénybe vevők közötti viszonyokra;
- a segítség-kontroll szerepére;
- az egyházak szociális, karitatív tevékenységének és a szociális munkának a kapcsolatára;
- a szociálpolitika, szociálpedagógia és szociális munka összefüggéseire, együttműködésekre;
- a szociális problémák kezelésének médiában történő megjelenítésére;
- a szolgáltatások, civil szervezetek működés módjára, menedzsmentjére, marketingjére;
- a szélsőséges ideológiák hatására és a szociális munka értékelvűségének érvényesülésére;
- az adott téma nemzetközi komparatív elemzésére stb.

A felsorolás jelzi, hogy szükséges lenne motiválni a fiatal kutatókat, doktoranduszokat a kevésbé érintett témakörök kutatására, és így a szociálismunka-gyakorlati kutatások kereteiben és eszközeivel is.

Főbb eredmények – új tudások

Általában a kutatások egyik legfontosabb kritériuma, hogy milyen tudományos eredményekkel zárulnak, milyen hosszabb távú hatásuk van és milyen új – értéket, erőt, hatalmat jelentő – tudásokat teremtenek. Az új tudások jellege is viszonylagos és széles skálán jeleníthetők meg. A kötetben szereplő dolgozatokból jól érzékelhető, hogy milyen új és/vagy fontos szociálismunka-tudásokat generáltak és/vagy erősítettek meg a kutatások, melyeknek folyamányaként indirekt módon vizsgálható, kideríthető annak tudása is, hogy viszont mi sok mindent még nem tudunk.

A szociális munka komplexitása miatt ezek az új tudások az ismeretek és tények bázisán elsősorban a diagnózisokkal, következtetésekkel, összefüggésekkel és rendszerezésekkel írhatók le. Így például amelyek az elmélet – gyakorlat közötti szakadék áthidalására, a praxis – kutatás – képzés egyensúlyának hangsúlyozására, a kutatói szemlélet és attitűd praxisban való szükségességére, a tudományosság és a szakmai értékeknek történő együttes megfelelésre hívja fel a figyelmet (Budai 2021; Hegyesi – Talyigás 2021; Strömpl 2021; Szöllösi 2021).

E komplex, új tudások teljességének rendszerbe foglalása – érthető módon – túlmenne a tanulmány keretein. Célszerűnek látszik két szempont mentén tovább haladni. Egyrészt miután eddig nem sok tudás kreálódott a szociális munka társadalmi kontextusát, funkcióit, a globális világ változásait, hatásait, következményeit illetően, ezért érdemes a sokaságból az erre irányuló kutatások által eredményezett új tudásokat kiemelten kezelni. Másik kérdés, hogy miképpen generálódtak a gyakorlati jellegű kutatások által új tudások.

A társadalmi kontextusra irányuló kb. tizenegy kutatás (3. táblázat) vonatkozásában is figyelemre méltó az új tudások sokasága, színessége és interdiszciplináris jellege. Prioritást érdemlő új tudás például, hogy a jövőben szükségesek az emberek élethelyzetének javítását, fejlődését és szociális problémáik megoldását is részben felvállaló, beavatkozó jellegű kutatások (Hegyesi – Talyigás 2021). Új megközelítést, szemléletet hordoznak a szociális munka jövőjét is erőteljesen befolyásoló, az ökológiai nézőpont szükségességéről, a biofizikai és a társadalmi környezet részleteiről, a biodiverzitás, a klímaváltozás, a fenntartható fejlődés, a társadalmi és környezeti igazságosság, a reziliens rendszerek stb. szociális munka összefüggéseiről szóló tudások (Woods 2021). Kiemelendők az egyéni és társadalmi felelősségek összefüggéseiről, a szociális munka újabban egyre erősödő bürokratikus, hatalmi, kontroll, büntető szerepéről vs. a szolgáltatásokat igénybe vevőkkel való partneri munkáról (Benkő 2021), a tőkét nyújtó gyermekbarát közösségi iskola jótékony hatásáról (Kozma 2021), az emberi méltóság és biztonság, a szolidáris – szociális állam szerepvállalásának szükségességéről, a szociális munka társadalmi funkcióiról szóló tudások (Miletics 2021; Miletics 2021). Mindezek jelentősége nyilvánvalóan a szociális munka társadalmi mibenlétének és professzionalizációjának erősítésében értelmezendő.

A társadalmi kontextust középpontba tevő új tudások rendszerezési kísérletéhez, a teljesebb áttekinthetőség és az összefüggések mélyebb értelmezése érdekében a szociálismunka-szakirodalomban megjelenő sokféle tipizálás alapján alkalmazható a Leroy és társai (1989) nyomán a korábbi tanulmányunkban kimunkált modell (Budai – Szöllösi 2020/b). Ennek egyik koordinátáján a szociális munka társadalmi kontextusára teremtődött *tudások tudásfilozófiai, kutatási* (elmélet-gyakorlati), vs. *problémamegoldó* (gyakorlat-elméleti) szempontok mentén

helyezhetők el, amelyek jelzik a szociális munka praxisának és kutatásainak alaplényegét, az elmélet – gyakorlat szükségszerű egymásra utaltságát és kölcsönviszonyát. A másik koordinátán pedig egy *szubjektív vs. objektív szempontokat* (és ezek együttes érvényesülésének szükségességét is) jelző skála mentén (5. táblázat). Ez a fenti indikátorokat megjelenítő elméleti konstrukció is szubjektív és reflektív alapú kategorizáláson alapul, a különböző tudások is sokkal komplexebbek annál, mintsem azokat a rendszer kizárólagosan egyik, vagy másik típusába lehessen besorolni, és nyilvánvalóan itt is elképzelhető más kategorizálás.

5. táblázat

*A társadalmi kontextusra irányuló kutatások teremtette főbb új tudások tipizálása*⁹

kutatási eredmények – új tudások	tudások típusai			
	szubjektív probléma megoldó	objektív probléma megoldó	szubjektív kutató	objektív kutató
szakmai professzionalizáció szükséglete a szélesebb kutatási bázis biztosítása	x		x	
akciókutatás, mint a társadalmi jelenségekbe jobbitó szándékkal történő beavatkozás, mint elemzés és absztrakció	x		x	
tudományos gondolkodás, kutatói szemlélet és attitűd szükségessége a praxisban	x		x	
szociálökölógiai nézőpontú szociális munka praxis kritériumai és összefüggései	x		x	
emberi szükségletek – jóllét holisztikus összefüggései	x		x	
egyéni és társadalmi felelősségek összefüggései	x		x	
elnyomás elleni szociális munka értékei: a „top-down – tól a one-down helyzet felé	x		x	
a szociális munka „elnyomó” (hatalmi, kontroll) vs. partneri együttműködés szerepeinek dichotómiája	x		x	
tágabb és lokális társadalmi hatások az iskolák világára, rajtuk keresztül a gyerekekre és családokra	x		x	
az iskolai szociális munka, mint kapcsolati- és tudás tőkék nyújtása	x		x	
a szociális munkások és a társszakmák képviselői közötti viszonyból adódó nehézségek	x		x	
a biztonság mentén értelmezett emberi méltóság	x		x	
szociális munka kiemelhető, lényegi jegyei: méltóság védelme, társadalmi integráció, emberi fejlődés elősegítése	x		x	
a szolidáris, támogató állam szerepvállalásának szükségessége és hiányának következményei	x		x	
szociális munkások társadalmi diskurzusokban való, kritikai alapon történő közreműködésének szükségessége	x		x	
hazai hajléktalanság kezelés tűzoltó jellegének, intézményes állandóságának hatásai		x	x	
részvételi akciókutatás szükségessége és kritériumai			x	x
a szociális munka társadalmi, gazdasági, politikai és közszolgálati összefüggései			x	x
a társadalmi kirekesztésről szóló elméletek a szociális munkában			x	x
az állami megrendelések, a szociális szolgáltatások és az igénybe vevők szükségletei közötti különbségek következményei			x	x

⁹ Az itteni példákon túl számos más új tudás is generálódott az adott kutatásokban.

válaszok a környezeti veszteségekre a szociális munka eszközeivel	x			
gyermekbarát közösségi iskola jótékony hatása	x			
szociális problémák kezelése szempontjából a szociológiai (nem beavatkozó) kutatások korlátai			x	
biofizikai és társas környezet összefüggései			x	
„hagyományos” szociális munka modellek gender és color vaksága			x	
szegény családok gyerekeinek továbbtanulását elősegítő és gátló tényezők, ezek hosszútávú hatásai			x	
a feminizmus irányzatainak komplex és rejtett hatása a szociális munka kutatások területeire			x	
a társadalmi integrációs törekvések szociális munka összefüggései a szegény és cigány telepeken			x	
szociális munka antiszociális rendszerben – a hajléktalanok emberi lényegének tagadása			x	
szociális munkások „skizofrén állapotban” hatásai			x	
eredmény indikátorokat alkalmazó, bizonyítékokat eredményező kutatások szükséglete				x
a feminista szociális munka kutatások módszertana				x

Forrás: Leroy et al. (1989) nyomán saját szerkesztés.

A társadalmi kontextusra irányuló új tudások döntő többsége a szociális munka valóságának értékek által preferált kutatói értelmezéséből, s e megértést szolgáló, elsősorban kvalitatív kutatási módszerek alkalmazásával, a kutató személyének szubjektumából, reflektivitásából konstruálódtak. Az új tudások fele így szubjektív problémamegoldó és kutató jelleggel egyaránt rendelkezik, és több kifejezetten szubjektív kutató jelleggel bír. Látható, hogy az objektív valóság megismerését és értelmezését szolgáló klasszikus, főleg kvantitatív módszerek segítségével a bizonyíték-alapú, a szociális munkás jogszabályok és sztenderdek alapján történő, mintakövető tevékenységére vonatkozóan új tudások e tekintetben ritkán teremtődtek. Továbbá az is, hogy a kutatások klasszikus felfogásától és művelésétől eltérően, új, kvalitatív kutatási módszerek alkalmazásával is teremtődnek jelentős elméleti és gyakorlati tudások. A fenti rendszerezés alapján, továbbá más szempontok alapján is valamennyi szociálismunka-kutatás eredményeinek – új tudásoknak – tipizálása tovább folytatható, amelyekből újabb és újabb következtetésekre lehet majd jutni.

A gyakorlati jellegű kutatások tekintetében a 6. táblázat mutatja, hogy milyen, a szociális munka gyakorlatában közvetlenül alkalmazható új tudások generálódtak.

6. táblázat

*A gyakorlati jellegű kutatások generálta néhány új tudás*¹⁰

- pszicho-szociális rehabilitáción alapuló klubház modell alkalmazása pszichiátriai betegséggel élőknel; - integratív fenomenológiai analízis hozzájárulása a szociális munkások komplex szemléletének, a szolgáltatások igénybe vevők identitásának alakulásához, ahhoz, hogy a szakemberek a kliensek életének részévé váljanak; - esetmunka ki nem használt lehetőségei vs visszatérés az esetmunka „alapjaihoz”; - fókuszcsoporthoz alkalmazása a határon túli fiatalok országátarról alkotott véleményük, életük, perspektívájuk feltérképezéséhez; - kapcsolathálózati megközelítések a pszichoaktív szerhasználók segítségében;

¹⁰ A gyakorlati jellegű kutatások során az itteni példákon túl is több más és fontos új tudás teremtődött.

- az együttműködés, mint érték és kihasználatlan lehetőség, a duális kapcsolatokon túli kiterjesztésének jelentősége;
- szociotáborok, mint terepkutatások a mindennapi társadalmi, szociális valóság megismerése, a praxis-képzés-kutatás szereplőinek együttműködése érdekében;
- szakmai önreflexiók eljárások, szakemberi és kliensi nézőpontok összevetésének lehetőségei;
- útmutató szempontok a nevelőszülők felkészítéséhez, segítéséhez;
- hátrányos helyzetű településeken a gyermekbarát szemléletű közösségi iskola jótékony, fejlesztő hatása;
- cigány gyerekek támogatása az InDaHouse Hungary modelljének segítségével;
- beavatkozási pontok a generációs szegénységben élő családok élethelyzetének megváltoztatásához;
- intézményközi mediáció a szakemberek és az intézmények érzékenyítése érdekében társadalmi kerekasztal segítségével;
- élet-értelmesség, élelcél kérdőív modelljének alkalmazása;
- „kora-mentor” program (házak, hálózat) a koraszülött gyerekes családok támogatás céljából;
- önálló otthon, -életvitel, életminőség kiteljesítése otthonközeli támogatásokkal stb.

A fentiekben sorba vett új tudások a szociális munka mindennapi praxisából, kérdéseinek empirikus, kritikus vizsgálatából teremtdtek és közvetlenül azt gyarapíthatják. Az e kutatásokról szóló tanulmányokat olvasó gyakorló szakemberek valószínűleg konkrét ötleteket, módszereket, eszközöket kapnak saját munkájuk azonnali, perspektivikus javítása, vagy fejlesztése érdekében. Hozzájárulhatnak továbbá a szociális munka általános és tudományos tudásának bővítéséhez is és megerősítik a szociálismunka-gyakorlati kutatások jelentőségét és szükségességét.

Összességében az új tudásokat jelentő kutatási eredmények viszonylagosak, és széles skálán mozognak, kérdés, hogy a szociális munka különböző érintettjeinek mi a fontos, értékes és mit, hogyan használnak belőlük; mi, és mihez képest jelent új és alkalmazható tudást. Célszerű lenne a kutatói gondolkodás fókuszába tenni, hogy miképpen lehetne oldani az objektív és szubjektív tudások tipizálása során és a bizonyíték- és tapasztalat-alapúság közti jelentős különbségeket, illetve miként tudnának ezek egymásnak komplementer elemei lenni? E rendszerezések másrészt felhívják a figyelmet az éles és merev kategorizálás (kizárólagosan igen – nem, ilyen – olyan, helyes – helytelen stb.) egyoldalúságának, a radikális dualizmusnak a veszélyeire is. Igazán persze akkor van szó tudások teljességéről, ha azok majd széles elméleti és gyakorlati dimenziókban alkalmazhatók és használhatók lesznek (bár a tudások kreálása sokszor könnyebb, mint azok bölcs alkalmazása és adaptálása, ez igaz a szociális munkában is). Kérdés, hogy kik, hogyan tudják majd használni a társadalmi kontextusokra vonatkozó új tudásokat, és feltételezhető az is, hogy a gyakorlati jellegű kutatások által generáltakat valószínűleg többen fogják alkalmazni a praxisban (Ganzevies et al. 2020; Harari 2021; Rubin 2014; Washington et al. 1989).

Kutatások során alkalmazott metodika

Sok kutatás a szociális munka valóságát többféle aspektusban, többféle módszer egyidejű alkalmazásával vizsgálta, amely a szociális munka valóságról alkotott árnyaltabb kép

kialakításához elengedhetetlen. A kutatók egyaránt használtak kvantitatív és kvalitatív megközelítésű módszereket és jellemzőek a vegyes jellegű kutatások (7. táblázat).

7.táblázat

Kutatási módszerek alkalmazása

kutatási módszerek	egyres módszerek gyakorisága kb:
szakirodalom feldolgozás, elemzés	34
kérdőíves felmérés	4
(résztevői) megfigyelés	4
félig strukturált, mély interjú	8
fókuszcsoport	5
dokumentumok, jogszabályok, esetnaplók, leírások kritikus tartalomelemzése	7
élettörténeti interjúk, esetnaplók, narratívák kritikus tartalomelemzése	4
esettanulmányok kritikus tartalomelemzése	8
értékelő kutatás	4
intenzív önreflexió	0
SWOT-analízis	1
műhelymunka bemutatás, elemzés	6

Forrás: saját szerkesztés

A nemzetközi és a hazai szakirodalmi háttér megjelenése és elemzése, szinte kivétel nélkül jelen van valamennyi munkában, ezzel biztos háttérrel adva a különböző vizsgálatokhoz, analízisekhez, az érvelésekhez, a mondanivaló kifejtéséhez és a következtetések levonásához (vö: Barusch et al. 2011; Chaumbra 2013; Unick – Stone 2010).

Használatos a különböző (statisztikai adatok, képzési és kimeneti követelmények, esetnapló, tanterv stb.) dokumentumok, esettanulmányok bemutatása és kritikus elemzése, továbbá – különösen az esszé jellegű tanulmányokban – az egyes, korábbi kutatások bemutatása és másodelemzése. Kevés elemzés van a szociális munkára vonatkozó kormányzati és önkormányzati testületi előterjesztések, jogszabályok tekintetében.

Gyakoriak a megalapozott elméletekre építő, a fenomenológiai alapokon álló, az indukciós jellegű, a természetes közegekben folyó, nem reprezentatív mintavétellel, az emberi viselkedések mozgató rugóit feltáró, a leíró jellegű, *kvalitatív módszerekkel* operáló kutatások. Ezek nem célirányos mintavételt alkalmaznak, a statisztikai adatok mögé néznek, a megértést segítik elő, a folyamatok sajátosságait, okait és különlegességeiket keresik, a szubjektív jelentések áttekintését, óvatos interpretálását, rendszerezését, a reflektív és szubjektív jelentésadását tekintik fontosnak. Megkövetelik a kutató személyének a kutatásba való involválódását és integrálódását. Mindezek nélkülözhetetlenek a gyakorlati kutatásokban (Denzin – Lincoln 2000; Fekete 2021; Padgett 1998; Silverman 1993).

A kötet kutatásaiban szerepel egyéni tapasztalatok feltárása, a folyamatok kritikus elemzése, önreflexió, értékelő és akciókutatás, mély- és fókuszcsoportos interjú, a terepen folyó mindennapi szociálismunka-folyamat és műhelymunka elemzés, különböző narrációk bemutatása stb. Kevés viszont a kísérlet, a résztvevői megfigyelés, az attitűd vizsgálat, a kockázat- kapcsolati- és hálózat elemzés.

Több, gyakorlatban/terepen folyó, sokszor megismételt kísérletre és modellezésre lenne szükség, az eredményeket pedig random módon újra és újra meg kellene ismételni és vizsgálni,

hatástanulmányokat készíteni. Hiszen az egyre jobb működésekkel, tapasztalatokkal lehet az egzakt eredményekhez, az erősebb bizonyítékokhoz jutni, amelyek egyúttal a kutatások megbízhatóságát, érvényességét és hitelességét is aláátmasztják. Feltételezhető, hogy ez a szociális munka kutatóinak jelentős és permanens dilemmája. A 3. táblázat adataiból kiindulva ugyanakkor feltételezhető a kutatók metodika fejlesztésére vonatkozó érdeklődése és nyitottsága (Epstein 2011; Gambrell 2015; Kvale; 2005; Vicsek 2006).

Miután a hazai gyakorlatban dolgozó szakemberek egy jó része nem hisz a kutatások eredményeiben, és sokszor győz a megszokás, a rutin, vagy a szakmai csoport lojalitás és nyomás. Ezért az újabb és újabb kutatások és tudások publikálásának egyik kritériuma lehetne, hogy azok (a kutatási szabadság érvényesítésével) a szociális munkások számára is befogadhatóak, érthetőek legyenek, és így széles szakmai körökben tudjanak mit kezdeni velük. Másrészt a szociális munkásoknak is tisztában kell lenniük, hogy a kutatások is eredményezhetnek tévedéseket, a kutatóknak is joguk van a tévedésre (korábbi, tartósan hitt tudásainkról is sokszor bebizonyosodik, hogy tévesek). Persze nem lényegtelen azok mértéke, belátása és hogy mit teszünk a korrekciók és az új felfedezések érdekében. Minden szakembernek nyilvánvalóan el kellene fogadnia, hogy a kutatások lényege a permanens jobbra való törekvés.

A kutatásetikai kérdések kötetben való megjelenésének fontossága (Madácsy 2021) abban is áll, hogy az elmúlt időszakban egyes klasszikusnak tekintett, és eredményeit lényében már tananyagként tekintett kísérletek is idővel mégis megkérdőjeleződtek. Így például a híres Milgram-féle kísérlet, mert az emberi méltóság tiszteletben tartása helyett az emberi élet súlyos megsebesítésének kockázatát, a kutatók kísérletben részt vevőkre való túlzott befolyását, a kísérlet vezető tekintélyének való behódolás hamisságát, vagy a princetoni kísérletet, amely teológiai hallgatók becsapását is jelentette. Eltekintve a sajtó fake-news hatásaitól ugyanígy nagyon is elgondolkodtató a híres-hírhedt Zimbardo-féle (egyres kutatók és elemzők szerint kamu) börtönkísérletének utóélete is.¹¹ Mindezek felhívják a szociálismunka-kutatók figyelmét is a biztonsággal alkalmazható kutatási módszerek alkalmazásának fontosságára, a nagyfokú módszertani óvatosságra, a szakmai-kutatási etikai normák betartására, az ember és tevékenysége manipulálásának, „meghekkelésének” elkerülésére (Bregman 2020; Dezsényi 2021; Harari 2021; Szociális Munka Etikai Kódexe 2016; Global Social Work Statement of Ethical Principles 2018).

A további diskurzusok elé

A tanulmányban a nem teljesség igényével áttekintésre kerültek a magyarországi szociálismunka-kutatások, így meg lehetett ismerni a jelenlegi helyzetet, trendeket, folyamatokat és összefüggéseket. A nemzetközi szakirodalomban a szociálismunka-

¹¹ Nem egyértelmű szándékkal zajlott, és kérdéses, hogy mi is volt a fókuszban: mire készítetik általában az embereket az adott körülmények (hogyan válunk gonosszá) és/vagy a nyomorúságos börtönviszonyok megváltoztatása? Lehet-e például a börtönviszonyok javítását nem elítéltekkel, más társadalmi helyzetben és szerepben lévőkkel (diákokkal) kikísérletezni? Nem volt egyértelmű a kísérleti alanyok szerepe, és egyoldalú volt befolyásolásuk (a kísérletvezető például instrukciókat adott a pszichés kínzás módszereiről a „börtönőröknek”), és a kutatók sem voltak felkészülve a kísérleti alanyoknak a helyzetbe való túlzott beleélés kezelhetetlenségére.

kutatásokra vonatkozó értelmezéseket, az összehasonlító elemzések irányait és ezek modelljeit áttekintve látható, hogy a hazai szociálismunka-kutatások (miként a szociális munka a maga teljességében is) a megkésettség, a „fiatalkorúság” állapotában vannak, azok összes előnyével és korlátjával. Bizonytalanság van sajátos karaktereit, más társtudományokhoz való viszonyait illetően is, és nem körvonalazódik pregnánsan e kutatások koncepciója sem.

Az igen szűkös források, támogatások és keretek ellenére viszont biztató a szociális munka széles skáláján mozgó, elméleti és gyakorlati jellegű kutatások számszerű és minőségi alakulása, különös tekintettel a szociális munka valóságának bemutatásának és feltárásának tekintetében. Másrészt kevés tudható a szociális munka társadalmi kontextusáról (célok, funkciók stb.), egy-egy kutatás eredményeinek fenntartásáról, illetve hatásairól.

A kötetben megjelenő kutatások többségükben a nemzetközi szakirodalomra alapozó társadalomtudományi elméleti bázisból kiindulva széles tematikával vizsgálják a praxist, de számos vakfolt is érzékelhető. Sok kutatás ugyan a gyakorlatban folyik, de alapvetően nem a praxis és képviselői a megrendelők, illetve a gyakorlatban dolgozók sem működnek közre azokban. Történik elmozdulás a hagyományos pozitivisták kutatási gyakorlatától a feltételezéseken alapuló, a valóság analízise és konstruálása irányába forduló gyakorlati kutatások irányába. Jellemzői alapján viszont ezek még nem tekinthetők teljes értékűen szociálismunka-gyakorlati kutatásoknak. A nagyobb lépésre azért lenne szükség, mert a gyakorlati kutatások egyaránt hozzájárulhatnak a szociális munka elmélete és gyakorlata közötti szakadék áthidalásához, a praxisban alkalmazható tudások generálásához és a szociális munka tudományos hátterének erősítéséhez.

Annak ellenére, hogy van néhány tanulmány az elmélet-gyakorlat problémájára és a különböző elméletek gyakorlati adaptálására vonatkozóan, de e kutatások feltételezhetően még nem tudnak eredményesen hozzájárulni az ellentétek feloldásához, az elmélet és gyakorlat közötti szakadék áthidalásához.

Kétségtelenül generálódott sok új és hasznosítható szociálismunka-tudás. Kérdés, hogy miként realizálódnak ezek a mindennapi praxisban a szociális munkások számára, hogy miként fogadják be a stakeholder-ek (szolgáltatások, szociális munkások és más érintettek, közreműködők) a kutatások által generált tudásokat, mennyiben van fogadó készség mind erre a döntéshozók körében. Másfelől mennyiben járulhatnak hozzá a bizonyíték (tényalapú - evidence-based), rendszerezett és a tapasztalati tudások merev határainak oldásához, továbbá a szociális munka társadalmi és tudományos elismertségéhez.

Érzékelhető, hogy nő a kvalitatív és vegyes kutatási módszerekkel operálók száma. Ugyanakkor szembesülhetünk az alapvető dilemmával, konfliktussal, vagy kognitív disszonanciával, hogy milyen jellegű kutatással dolgozzanak a magyarországi szociálismunka-kutatói. Kérdés: mi viszi őket az evidencia-alapú, vagy a gyakorlati kutatások irányába? Hogy miként fogadja be a kutatást, az azokban kreált tudást és magát a kutatót az akadémiai világ, hiszen az ide történő beilleszkedések igazolódhatnak igazán számukra. Az akadémiai kritériumoknak való egyoldalú megfelelés kényszernek feltételezhetően lehet valamilyen szerepe az elmélet-gyakorlat távolságának konzerválásához is. Az ellentmondások feloldásra várnak, tudva persze azt, hogy éppen az ilyen konfliktusok dinamizálnak jelentős folyamatokat.

Nehezítő tényező, hogy sok az ismeretlen faktor és nagy a bizonytalanság a közeli és a távoli jövő tekintetében, hogy miként válhat a kutatás a szociális munka egyik innovatív elemévé.

Elég a szociális munkára ható globális kihívásoknak, például a klímaváltozásnak, a technológiai és informatikai fejlődésnek, a munkaerőpiacnak, a különböző, adott esetben szélsőséges ideológiáknak, a politikai aktorok változásainak ma még szinte beláthatatlan következményeire, vagy a kutatás lényegét jelentő szabadságot, a holisztikus és kritikus szemlélet módot, a szabad asszociációt és a felfedezéshez való jogot elvető nézetekre gondolni.

A hazai szociálismunka-kutatások állapotát formáló sokféle tényező közül a fentiekben kiemeltük a tudományos kutatás érdekeltségi rendszerét, illetve kultúráját. Már harminc évvel ezelőtt nyilvánvaló volt, hogy az induló szociális munka tudományának – sajátos vonásai megőrzése mellett – be kell tagozódnia a tudományos tevékenység általános rendszerébe. Azt, hogy meddig jutott ezen a téren a szociálismunka-kutatás, olyan tudományometriai adatok jelzik, mint az MTMT-ben megjelenő publikációk (impakt faktorok, h-indexek), illetve a megszerzett doktori fokozatok.

Vizsgálatunk eredményei alapján az a meglátásunk, hogy a szociális munka hazai kutatói komoly súlyt helyeznek arra, hogy megfeleljenek a tudományosság akadémiai követelményeinek. Ez azonban nem biztos, hogy elegendő a szociális munka területén. Mint Walter Lorenz fogalmazza, a kutatás hangsúlyosabb szerepe nem alapulhat pusztán olyan mottókon, hogy „*minél több, annál jobb*”, vagy „*minél tudományosabb, annál jobb*”. Ehhez társulnia kell a szociális munka kutatás céljának és funkciójának megértésének (Lorenz 2003).

Állíthatjuk, hogy a kutatás jelenlegi érdekeltségi rendszere, illetve kultúrája főként egy szcientista irány követésére ösztönzi a szociális munka kutatását, a tudományos/akadémiai tudás termelését preferálva a szociális munka gyakorlati tudásainak feltárása és gyarapítása helyett. A tudományos tevékenység ösztönző rendszerének két külföldi példáját a jelen tanulmányban fentebb említettük. Ezek egyike a brit Social Care Institute for Excellence (SCIE) által kibocsátott irányelv, amely a tudások összehasonlító elemzésének készítésénél elvárja a kutatásokon alapuló tudás és a gyakorlaton alapuló tudás együttes kezelését. (Rutter et al. 2010). A másik példa a brit egyetemek tudományos teljesítményét értékelő REF rendszer, melynek felsorolt példái, továbbá aprólékosan szabályozott beszámolási rendszere kedvező pozíciót teremt – egyebek mellett – a szociálismunka-kutatások gyakorlati hatásainak figyelembevételére. Egyszerűen fogalmazva a tanulságot: a szociális munka kutatóit másként ösztönzik azok a rendszerek, melyek – az akadémiai kiválóságon túl – a gyakorlati tudások bevonását, illetve a kutatásnak a gyakorlatra történő hatását is számításba veszik a kutatók munkájának értékelése során.

Túlmenne a jelen tanulmány keretein a kívánatosnak tartott hazai ösztönzőrendszer alapvonalainak felvázolása, de a fenti példák jelzik, hogy bőségesen lenne tennivaló a szociálismunka-kutatások gyakorlat-orientáltságának inspirálása és elismerése terén. (Úgy gondoljuk egyébként, hogy ez sokféle gyakorlatorientált kutatási területen ugyancsak hasznos lenne.) Ezen ösztönző rendszer és a kutatások minőségét mérő kritériumok kidolgozásában, a kutatók különböző platformjain történő megvitatásban és a konszenzusra jutásban motor/vezető szerepet vállalhat fel az MTA Szociális Munka Albizottsága.

Irodalom

A Szociális Munka Globális Definíciója (2014). IFSW, IASSW. *Párbeszéd* nyitólap. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021. 03. 22.

A Szociálismunkás-képzés Globális Alapelvei (2020). IFSW, IASSW. *Párbeszéd* 2. szám www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021. 03.22.

Agbényiga, D. L. – Huang, L (2014): Quantifying Globalization in Social Work Research: A 10-Year Review of American Social Work Journals. *Journal of Social Work Education*, Spring Vol. 50 Issue 2, 274–291,

Anastas, J. W. (2012): From Scientism to Science: How Contemporary Epistemology Can Inform Practice Research. *Clinical Social Work Journal* vol. 40, 157–165.

Az MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság ajánlása a szociális munka kutatásának témaköreire (2018). Összeállította: Budai I. – Hüse L. – Huszti É. *Párbeszéd szociális munka folyóirat* 1., <https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed> Utolsó letöltés: 2021.03.22.

Barusch, A. v Gringeri, C. v George, M. (2011): Rigor in Qualitative Social Work Research: A Review of Strategies Used in Published Articles. *Social Work Research* Mar, Vol. 35 Issue 1, 11–19.

Benkő F. (2021): A társadalomtudományi ismeretek érvényesülése a szociális munka gyakorlatában. In: Fábíán G. G. - Hegyesi G. (szerk.) (2021): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában II*. MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. Megjelenés alatt.

Beth C.R. (2015) Systematic Reviews: A Social Work Perspective. *Australian Social Work*; Vol. 68 Issue 3, p284–295, 12p

Bregman, R. (2020): *Emberiség – Mégis jobbak lennénk, mint hittük?* HVG Könyvek.

Budai I. – Szöllösi G. (2020/a): A szociális munka gyakorlati kutatása. *Párbeszéd szociális munka folyóirat* 1. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021.03.04.

Budai I. – Szöllösi G. (2020/b): Tudás a szociális munkában – az elmélet és a gyakorlat viszonyában. *Párbeszéd szociális munka folyóirat* 2. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021.03.04.

Budai I. (2021): Szempontok a praxis – képzés – kutatás összekapcsolásához. In: Fábíán G. – Hegyesi G. (szerk.) (2021): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában I*. MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. 378 – 400. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021.03.04.

Beth R. – Crisp (2015): Systematic Reviews: A Social Work Perspective, *Australian Social Work*, 68:3, 284–29.,

Chaumba, J. (2013): The Use and Value of Mixed Methods Research in Social Work. *Advances in Social Work*, Vol 14, Iss 2, 307–333.

- Dellgran, P. – Höjer, S. (2003): Topics and epistemological positions in Swedish social work research. *Social Work Education*, Dec Vol. 22 Issue 6, 565-575.
- Denzin, N., K. – Lincoln, Y., S. (1994; 2000): *Handbook Qualitative Research*. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi. 201, 214–5).
- DePanfilis, D. (2014): Back to the Future: Using Social Work Research to Improve Social Work Practice. *Journal of the Society for Social Work & Research* Spring Vol. 5 Issue 1, 1–21.
- Dezsényi P. (2021): *A Féknyúz Bajnokai*. Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest.
- Epstein, I. (2011): Reconciling Evidence-based Practice, Evidence-informed Practice and Practice-based Research: The Role of Clinical Data-mining. *Social Work* 56(3). 284–288.
- Fábián G. – Hegyesi G. (szerk.) (2021): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában I.* MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021.03.04.
- Fekete O. (2021): Milyen klubháztagnak lenni Norvégiában? In: Fábián G. – Hegyesi G. (szerk.) (2021): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában I.* MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021.03.04. 146–168.
- Gambrill, E. (2015): Integration research and practice: Distractions, controversies, and options for moving forward. *Research on Social Work Practice*, 25(4), 510–522.
- Ganzevies, M. - Andriessen, D. Van Beest, W. - Van Regenmortel, T. - Van Weeghel, J. (2020): The Nature of Social Work Research by Dutch Universities of Applied Sciences: An Overview. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, Vol 29, Iss 1, 41–61.
- Global Social Work Statement of Ethical Principles (2018). www.ifsw.org. Utolsó letöltés: 2021.03.22.
- Goldkuhl, G. (2007): What does it mean to serve the citizen in e-services? – Towards a practical theory founded in socio-instrumental pragmatism. *International Journal of Public Information Systems*. Volume 3 Issue 3 135–159.
- Gorey, K. (1996): Effectiveness of social work intervention research: Internal versus external evaluations. *Social Work Research* Vol. 20 Issue 2, 19–128.
- Gould, N. (2000): Kvalitatív kutatás és a leginkább használható ismeretanyag fejlődése a szociális munkában. In: Bányai E. (szerk.) (2012): *Globalizáció kihívásai: új irányzatok a szociális munkában és a szociális munka szupervíziójában*. ELTE TáTK, 51–67.
- Grant, M. - Booth, A. (2009): A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal* 26, 2, 91–108.
- Green, R.G. – Hutchison, E. D. – Bibhuti, K. S. (1992): Evaluating Scholarly Performance: The Productivity of Graduates of Social Work Doctoral Programs. *Social Service Review* Vol. 66, No. 3 (Sep), 441–466.

- Gringeri, C. – Barusch, A. – Cambron, C. (2013): Epistemology in Qualitative Social Work Research: A Review of Published Articles, 2008–2010. *Social Work Research* Volume 37, Issue 1, March 55–63,
- Harari, Y., N. (2021): *21 lecke a 21. századra*. Animus Kiadó, Budapest.
- Hardcastle, D. A. – Bisman, C. D. (2003): Innovations in teaching social work research. *Social Work Education* Vol. 22 Issue 1, 31-43.
- Haugstvedt, H. (2002) A Scoping Review of Practitioner Research on Sensitive Topics. *Nordic Journal of Social Research*; Vol. 11. No. 1. 151–174.
- Hegyesi G. – Talyigás K. (2021): Flexner továbbgondolva: a szociális munka, mint résztvevő akciókutatás. In: Fábián G. – Hegyesi G. (szerk.): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában. I.* MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság 10–37. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021.03.04.
- Héra G. – Ligeti Gy. (2005): *Módszertan – A társadalmi jelenségek kutatása*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Hicks, S. (2016): Theory and social work: A conceptual review of the literature. *International Journal of Social Welfare* 25(4)
- Howard, M. O. – Garland, E., L. (2015): Social Work Research: 2044. *Journal of the Society for Social Work & Research*, Vol. 6 Issue 2, 173-200.
- Isokuortti, N. – Aaltio, E. – Laajasalo, T. – Barlow, J. (2020): Effectiveness of child protection practice models: a systematic review. *Child Abuse & Neglect* October 108.
- Jung; S. Y. – Tripodi, T. (2007): Trends in international social work research. *International Social Work*; Vol. 50 Issue 5, 691–698.
- Kelly, E. (2012) Systematic and just: The use of a systematic review methodology in social work research. *Social Work & Social Sciences Review* 15(3) pp.72–85.
- Kozma J. (2021): Hátrányos helyzetű települések, családok, gyerekek, iskolák Miskolc környékén – tanulságok az iskolai szociális munkások számára. In: Fábián G. G. – Hegyesi G. (szerk.) (2021): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában II.* MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. Megjelenés alatt.
- Krekó P. (2018): *Tömegparanoia – Az összeesküvés elméletek és álhírek szociálpszichológiája*. Athenaeum Kiadó.
- Kvale, S. (2005): *Az interjú – Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba*. Jászöveg Műhely Kiadó.
- Landers, A. L. – McLuckie, A. – Cann, R. – Shapiro, V. – Visintini, S. – MacLaurin, B. – Trocmé, N. – Saini, M.; Carrey, N. J. (2018): A scoping review of evidence-based interventions available to parents of maltreated children ages 0–5 involved with child welfare services. *Child Abuse & Neglect*. Vol. 76, 546–560.
- Leroy, C. W; Ashford, J. B; Wirtz Macht, M. (1989) A Framework for Analysing Knowledge Utilization in Social Work Practice. *The Journal of Sociology & Social Welfare* Vol. 16 No. 1.

- Lorenz, W. (2003): European experiences in teaching social work research. *Social Work Education* Vol. 22 Issue 1, 7–18
- Madácsy J. (2021): Kutatásetikai irányelvek a szociális munkában. In: Fábíán G. – Hegyesi G. (szerk.) (2021): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában I.* MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021.03.04. 38–57.
- McCambridge, J. – Waissbein, C. – Forrester, D. – Strang, J. (2007): What is the extent and nature of quantitative research in British social work? *International Social Work* Mar Vol. 50 Issue 2, 265–271.
- Miletics M. (2021): Hajléktalanság és méltóság. In: Fábíán G. G. – Hegyesi G. (szerk.) (2021): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában II.* MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. Megjelenés alatt.
- Misetics B. (2021): A tüneti kezelés intézményes állandósítása. In: Fábíán G. G. – Hegyesi G. (szerk.) (2021): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában II.* MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. Megjelenés alatt.
- Mitchell, F. – Lunt, N. – Shaw, I. (2010): Practitioner research in social work: a knowledge review. *Evidence and Practice - A Journal of Research, Debate and Practice* Vol. 6, No. 1. 7–31.
- Padgett, N. K. (1998): *Qualitative Methods in Social Work Research. Challenges and Rewards.* Sage Publications. Thousand Oaks – London – New Delhi.
- Parker, J. – van Teijlingen E. (2012): The Research Excellence Framework (REF): Assessing the Impact of Social Work Research on Society, Practice, 24:1, 41–52.
- Research Excellence Framework (REF 2014) Assessment framework and guidance on submissions (<https://www.ref.ac.uk/2014/media/ref/content/pub/assessmentframeworkandguidanceonsubmissions/GOS%20including%20addendum.pdf>, utolsó letöltés: 2021.04.19)
- Research Excellence Framework REF 2019/02 January 2019 Panel criteria and working methods https://www.ref.ac.uk/media/ref-2019_02-panel-criteria-and-working-methods.doc Utolsó letöltés: 2021.04.19.
- Rubin, A. (2014): Bridging the Gap between Research-Supported Interventions and Everyday Social Work Practice: A New Approach. *Social Work*. 59(3):223–230.
- Rutter, D. – Francis, J. – Coren, E. – Fisher, M. (2010): *SCIE systematic research reviews: guidelines* (2nd edition) Social Care Institute for Excellence, London.
- Ryan, M. – Sheehan, R. (2009): Research Articles in Australian Social Work from 1998–2007: A Content Analysis. *Australian Social Work* Dec. Vol. 62 Issue 4, 525–542.
- Sales, E. – Lichtenwalter, S. – Fevola, A. (2006): Secondary analysis in social work research education: past, present, and future promise. *Journal of Social Work Education*, Vol. 42 Issue 3, 543–558.

Schatzki, T.R. – Knorr-Cetina, K. – Savigny, E. von (2001): *The Practice Turn in Contemporary Theory*. Routledge, London & New York.

Segal, S. P. (1972): Research on the Outcome of Social Work Therapeutic Interventions: A Review of the Literature. *Journal of Health and Social Behavior*. 13(1):3–17;

Shaw, I. – Norton, M. (2008): Kinds and Quality of Social Work Research. *The British Journal of Social Work*, Volume 38, Issue 5, July 2008, 953–970, <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcm128>

Sherman, E. – Reid, W. J. (eds.) (1994): *Qualitative Research in Social Work*. Columbia University Press, New York, Chichester, West Sussex.

Silverman, D. A. (1993): *Interpreting Qualitative Data*, London, Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications.

Strömpl J. (2021): Hogyan képezzünk kutatásban gondolkodó és kutatást folytató szociális munkásokat? In: Fábián G. – Hegyesi G. (szerk.) (2021.): *A tudományos gondolkodás és kutatás a szociális munkában I*. MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság 512-536. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021.03.04.

Szociális Munka Etikai Kódexe (2016). www.3Sz.hu Utolsó letöltés: 2021.03.22.

Szöllősi G. (2021): A kutatás szerepe a magyarországi szociális képzésekben – egy szakmai diskurzus tükrében. In: Fábián G. – Hegyesi G. (szerk.) (2021.): *A tudományos gondolkodás és kutatás a szociális munkában I*. MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság 421–447. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021.03.04.

Tripodi, T. (1984): Trends in Research Publication: A Study of Social Work Journals from 1956 to 1980. *Social Work* Jul/Aug Vol. 29 Issue 4, 353–359,

Tucker, A. R. - Blythe, B. (2008): Attention to Treatment Fidelity in Social Work Outcomes: A Review of the Literature from the 1990s. *Social Work Research* Sep2008, Vol. 32 Issue 3, 185–190.

Uggerhøj, L. (2011): What is Practice Research in Social Work - Definitions, Barriers and Possibilities. *Social Work and Society Online Journal*. Vol 9, No 1.

Unick, G. J. – Stone, S. (2010): State of Modern Measurement Approaches in Social Work Research Literature. *Social Work Research* Vol. 34. Jun 94–101.

Vicsek L. (2006): *Fókuszcsoport – Elméleti megfontolások és gyakorlati alkalmazás*. Osiris Kiadó, Budapest.

Washington, R. O. – Clark, Carlton F. – Parrish, V. – Anastas, J. W. (1989) Social Work Research and Practice: Separate or Combined Literature? *Social Work* Vol. 34 Issue 2, 189–190.

Woods, R. (2021): Szociálökológiai praxis a szociális munkában. In Fábián G. – Hegyesi G. (szerk.) (2021.): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában I*. MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság 122–145. www.ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2021.03.04.